

eul_wid: ueq-ab

Νικόλαος ὁ Μυρένσιος · Nicolaus of Myra

Preliminary Exercises

Προγυμνάσματα

Period: Ὀψιμαρχαία [Late Antique](#)
Dialect: Ἀττικίζουσα τεχνική [Atticizing Technical](#)
Domain: Ῥητορική [Oratory](#)
Format: Λόγος [Oration](#)

- 1 (τ) ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΟΦΙΣΤΟΥ ΠΡΟΓΥΜΝΑΣΜΑΤΑ Οὐχ ὥς τέχνην ἐπαγγελλόμενος ὑμῖν γράφειν, ὧς φίλτατοι παῖδες, ἐπὶ τοῦτο ἦλθον τὸ βιβλίον—πολλῶν γὰρ ὄντων τῶν συντεθηκότων τέχνας οὐδὲν <ἐτ'> ἔστιν εὑρεῖν ὥς εἰπεῖν—, ἀλλ' ὥς ἐθέλων συνεθίζειν ὑμᾶς καὶ ταῖς μείζοσι πραγματείαις ἐντυγχάνειν, ὅσα συνεῖδον δεῖν μαθεῖν τοὺς εἰσαγωγῆς τινος δεομένους, ταῦτα ἐκ διαφόρων συλλέξας εἰς ἓν τοῦτο <τὸ> σύνταγμα ἤθροισα. ὥστ' οὐ δεῖ θαυμάζειν, εἰ ἕκαστον αὐτῶν παρὰ τινι πάντως καὶ αὐταῖς οἷα εἰκὸς λέξεσιν εὑρεθήσεται, οὐ μὴν οὐδὲ καταφρονεῖν, εἰ εὐρίσκονταί τινα καὶ παρ' ἑτέροις οἱ γὰρ ταῦτα ὑμῶν μαθόντες δυνήσονται συνιέναι καὶ τὰ δυσχερέστερα. Πρῶτον τοίνυν σκοπητέον, διὰ τί ἀπὸ τῶν προγυμνασμάτων ἀρχόμεθα. ἐροῦμεν οὖν, ὅτι ἡ ῥητορική τοῖς ἀνθρώποις φύσει μὲν ἀεὶ παρῇν, ἣν δὲ δύσληπτος καὶ οὐ ῥαδίαν ἑαυτῆς τὴν χρῆσιν παρεχομένη· διὸ οὐδὲ πᾶσιν ἦν κατάδηλος.
- 2 ἕκαστος τοίνυν μέρος τι ταύτης τῆς τέχνης παραλαμβάνων τοῖς μετ' αὐτὸν παρεδίδου καὶ οὕτω κατὰ βραχὺ προῆλθεν εἰς διαιρέσεις τινὰς καὶ μεθόδους· τούτων δὲ ἐξ ἀρχῆς καταληφθεῖσιν ἦν μὲν ἤδη σαφέστερα τὰ ἐκ τῆς ῥητορικῆς καλὰ, τοῖς δὲ νέοις ὅμως δυσμεταχείριστον τὸ πρᾶγμα ἐφαίνετο· οὐ γὰρ εἶναι ῥαδίον ἐδόκει τοῖς ἀπτομένοις αὐτοῦ πρῶτον εὐθύς ἀθρόα τὰ ἐν αὐτῷ πάντα καθορᾶν. διὸ καὶ παρῆλθεν ἡ τῶν προγυμνασμάτων χρεία· οὐ γὰρ πρὸς τὸ ὅλον ἐν αὐτοῖς, ἀλλὰ πρὸς ἕκαστον τῶν μερῶν ἰδίᾳ γυμναζόμεθα. Καὶ φέρε πρῶτον τί ἐστὶ ῥητορική μάθωμεν. τὴν γὰρ ῥητορικὴν ἄλλοι μὲν ἄλλως ὥρισαντο, Θεόδωρος <δὲ> οὕτω· 'ῥητορική ἐστὶ δύναμις εὐρετική καὶ ἐρμηνευτική μετὰ κόσμου τῶν ἐνδεχομένων πιθανῶν ἐν παντὶ λόγῳ'. τί ἐστὶ δύναμις; πρᾶγμα ἐν μεσότητι, ᾧ ἔξεστι καὶ καλῶς καὶ κακῶς χρῆσασθαι, οἷον πλοῦτος, ἰσχύς, μάχαιρα· τούτοις γὰρ χρῆσαιτο ἂν τις καὶ πρὸς τὰ καλὰ καὶ πρὸς τὰ ἐναντία. καὶ τοίνυν <καὶ> τὴν ῥητορικὴν διὰ τοῦτο ἐκάλεσε δύναμιν, ἐπειδὴ χρῆσαιτο ἂν τις αὐτῇ καὶ πρὸς τὰ καλὰ καὶ πρὸς τὰ μὴ τοιαῦτα· εὐρετικὴν δὲ <καὶ> ἐρμηνευτικὴν, ἐπειδὴ τοῦτο ἔργον τοῦ ῥήτορος, τὸ ἐν παντὶ τῷ προτεθέντι προβλήματι νοῆσαι τε ἃ χρὴ εἰπεῖν καὶ οἰκονομῆσαι ταῦτα καὶ ἐρμηνεῦσαι ἄριστα.
- 3 πρόσκειται <δὲ> 'τῶν ἐνδεχομένων πιθανῶν ἐν παντὶ λόγῳ' διὰ τὸ τέλος τῆς ῥητορικῆς, ἐπειδὴ τοῦτο αὐτῆς τέλος τὸ πειστικῶς εἰπεῖν κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον. οὐκοῦν οὗτος μὲν ὁ ὅρος· 'δύναμις εὐρετική καὶ ἐρμηνευτική μετὰ κόσμου τῶν ἐνδεχομένων πιθανῶν ἐν παντὶ λόγῳ'. ἔργον δὲ τὸ ἐν <παντὶ> τῷ προτεθέντι προβλήματι νοῆσαι τε ἃ χρὴ εἰπεῖν καὶ οἰκονομῆσαι ταῦτα καὶ ἐρμηνεῦσαι ἄριστα. τέλος δὲ οὐ τὸ πεῖσαι πάντως, ἀλλὰ τὸ πειστικῶς εἰπεῖν κατὰ τὸ

ἐνδεχόμενον· διὰ τοῦτο γὰρ αὐτὴν καὶ πειθοῦς δημιουργὸν ὁ Γοργίας ὠρίσατο. — ῥητορικὴ δὲ ὀνομάζεται ἢ ἀπὸ τοῦ ῥύδην λέγειν ἢ ἀπὸ τοῦ συνηγορεῖν τὸν ῥήτορα τῷ νόμῳ· ῥήτρα γὰρ κατὰ Δωριέας ὁ νόμος. Διήρηται δὲ ἡ ῥητορικὴ εἰς τρία τὰ ἀνωτάτω ταῦτα· δικανικόν, συμβουλευτικόν, πανηγυρικόν. χαρακτηρίζεται δὲ ἕκαστον τούτων [ἢ] ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων προσώπων· οἱ γὰρ ἀκροαταὶ συνεληλύθασιν ἢ ὡς δικασόμενοι ἢ ὡς συμβουλευσόμενοι ἢ ὡς πανηγυρίσοντες. καὶ ἔστι τοῦ μὲν δικανικοῦ ἴδιον πᾶν τὸ ἐν κατηγορίᾳ καὶ ἀπολογίᾳ, τέλος δὲ αὐτοῦ τὸ δίκαιον· τοῦ δὲ συμβουλευτικοῦ προτροπὴ καὶ ἀποτροπὴ, τέλος δὲ <αὐτοῦ> τὸ συμφέρον· τοῦ δὲ πανηγυρικοῦ τὸ ἐγκωμιαστικόν <καὶ ψεκτικόν>, τὸ καὶ ἐπιδεικτικόν, τέλος δὲ αὐτοῦ τὸ καλόν.

- ⁴ Μέρη δὲ τοῦ λόγου πέντε· προοίμιον, διήγησις, ἀντίθεσις, λύσις καὶ ἐπίλογος. προοίμιον μὲν οὖν ἔστι λόγος παρασκευάζων τὸν ἀκροατὴν καὶ οἰκείως διατιθεὶς εἰς τὸν ὑποκείμενον λόγον· ἔργον δὲ τοῦ προοιμίου καὶ τέλος—τὸ γὰρ αὐτὸ τινες ἐβουλήθησαν—τὸ προσοχὴν καὶ εὐμάθειαν καὶ εὖνοιαν ἐργάσασθαι. διήγησις δὲ ἔστι τῶν ἐν τῇ ὑποθέσει πραγμάτων ἔκθεσις εἰς τὸ ὑπὲρ τοῦ λέγοντος μέρος ῥέπουσα ἤγουν πρὸς <τὸ> τοῦ λέγοντος συμφέρον γινομένη· εἴρηται δὲ τοῦτο διὰ <τὸ> τὴν διήγησιν εἶναι μόνην τῶν ἐν δικαστηρίοις ἀμφισβητήσεων. ἢ οὕτως· ἔκθεσις πραγμάτων γεγονότων ἢ ὡς γεγονότων· ἔργον δὲ [καὶ] αὐτῆς καὶ τέλος τὸ παράδοσιν καὶ δήλωσιν ποιῆσαι τῷ ἀκροατῇ τοῦ πράγματος. ἀντίθεσις δὲ ἔστιν ἡ παρὰ τοῦ ἀντικειμένου προσώπου ἔνστασις, τὸ ἐν ἡμῖν πιθανὸν διαλύουσα καὶ εἰς εὐλογωτέραν ἔννοιαν τὸν ἀκροατὴν μετάγουσα.
- ⁵ λύσις δὲ ἔστιν ἡ τὴν ἐκ τῆς ἐνστάσεως βλάβην ἀφαιρουμένη καὶ εἰς τὸ ἐξ ἀρχῆς τὸν ἀκροατὴν ἐπανάγουσα καὶ εἰς συγκατάθεσιν ἰέναι πείθουσα τοῦ προκειμένου ζητήματος. ἐπίλογος δὲ ἔστι λόγος ἐπὶ προειρημέναις ταῖς ἀποδείξεσιν ἐπαγόμενος, ἀθροισμὸν πραγμάτων καὶ ἡθῶν καὶ παθῶν περιέχων· ἔργον δὲ καὶ τούτου, φησὶν ὁ Πλάτων, τὸ ἐπὶ τελευτῆς τοὺς ἀκούοντας ὑπομνήσαι τῶν εἰρημένων. Αὕτη δὲ ἡ διαίρεσις ἡμῖν γέγονε διὰ τὸ δηλωθῆναι τὸ ἐκ τῶν προγυμνασμάτων ὄφελος. τὰ μὲν γὰρ ἡμᾶς πρὸς τὸ δικανικὸν γυμνάζει, τὰ δὲ πρὸς τὸ <συμ>βουλευτικόν, τὰ δὲ καὶ πρὸς τὸ τρίτον, τὸ πανηγυρικόν. καὶ αὖ πάλιν τῶν γυμνασμάτων τὰ μὲν τὴν τῶν προοιμίων διδάσκει χρεῖαν, τὰ δὲ τὴν τῶν διηγήσεων, ἕτερα τὴν τῶν ἀγώνων ἐν ταῖς ἀντιθέσεσι τε καὶ λύσεσιν, ἔστι δὲ ἃ καὶ τὴν τῶν ἐπιλόγων. Περὶ ἐκάστου δὲ ἐν μέρει λεκτέον· καὶ πρῶτον μὲν περὶ τοῦ μύθου. ὥσπερ γὰρ τὸ ἐν <ταῖς> τελείαις ὑποθέσεσι δυσχερὲς φεύγοντες εὖρον τὴν τῶν προγυμνασμάτων χρεῖαν οἱ ταῦτα διατάξαντες, οὕτω καὶ τούτων τὸν μῦθον προέταξαν ὡς φύσει τε ὄντα ἀφελῆ καὶ τῶν ἄλλων ἀπλούστερον καὶ ὡς συγγενεῖα τινὶ χρώμενον πρὸς τὰ ποιήματα, ἀφ' ὧν μεταβαίνοντας τοὺς νέους ἐπὶ τὴν ῥητορικὴν οὐκ ἀθρόως ἔδει ξένοις τε καὶ μηδαμῶς συνήθεσιν ἐντυχάνειν.
- ⁶ περὶ τούτου οὖν πρῶτον λεκτέον. Περὶ μύθου. Μῦθος τοίνυν ἔστι λόγος ψευδὴς τῷ πιθανῶς συγκεκριθῆναι εἰκονίζων τὴν ἀλήθειαν. λόγος μὲν ψευδής, ἐπειδὴ ὁμολογουμένως ἐκ ψεύδους σύγκειται· εἰκονίζων δὲ τὴν ἀλήθειαν, ἐπειδὴ οὐκ ἂν ἐργάσαιτο τὸ ἑαυτοῦ, μὴ ἔχων τινὰ πρὸς τὸ ἀληθὲς ὁμοιότητα. γένοιτο δὲ ἂν πρὸς τὸ ἀληθὲς ὁμοιος ἐκ τοῦ πιθανοῦ τοῦ περὶ τὴν πλάσιν. —Εἴρηται δὲ μῦθος ἀπὸ τοῦ μυθεῖσθαι, ὅπερ ἔστι λέγειν, οὐχ ὅτι καὶ ἐν <τοῖς> ἄλλοις οὐ λέγομεν, ἀλλ' ὅτι ἐν αὐτῷ πρῶτον τὸ λέγειν πολιτικῶς μανθάνομεν. τινὲς δὲ αὐτὸν καὶ αἶνον ἐκάλεσαν ἀπὸ τῆς δι' αὐτοῦ παραινέσεως. Τῶν δὲ μύθων οἱ μὲν ὀνομαζέσθωσαν Αἰσώπειοι, οἱ δὲ Συβαριτικοί, οἱ δὲ Λύδιοι, οἱ δὲ Φρύγιοι, ἀπὸ τόπων τινῶν ἢ προσώπων τὰς προσηγορίας ἔχοντες.
- ⁷ εἰσὶ δὲ οἱ <μὲν> Συβαριτικοὶ <οἱ ἐκ μόνων λογικῶν ζῶν, Αἰσώπειοι δὲ> οἱ ἐξ ἀλόγων καὶ λογικῶν συγκεκριμένοι, Λύδιοι δὲ καὶ Φρύγιοι οἱ ἐκ μόνων ἀλόγων. εἰσὶ δὲ τινες μῦθοι καὶ ἐκ θεῶν συγκεκριμένοι, οἷόν ἐστιν 'ἢ Ἥρα συνώκει τῷ Διί', οὓς φιλοσοφία μᾶλλον προσήκειν

οἶμαι· ἐκείνης γάρ ἐστιν εὐκρινεῖν τὰς ἀλληγορίας τὰς ἐν αὐτοῖς. ἰστέον δὲ καὶ ὅτι τοὺς περὶ θεῶν μύθους τινὲς οὐ μύθους ἀλλὰ μυθικὰ ἐκάλεσαν διηγήματα, ἀναμινγύντες αὐτὰ τοῖς περὶ τῶν μεταμορφώσεων λόγοις καὶ τῶν ἐκείναις παραπλησίων. ὁποτέρως δ' ἂν ἔχοι, τὰς ἐν αὐτοῖς ἀλληγορίας ἀναπτύξουσιν οἱ φιλόσοφοι. ἡμεῖς δὲ ἢ πιθανὸν ἢ ἀπίθανον ὥς ἐν πολιτικῷ λόγῳ παραληψόμεθα. Ἐπειδὴ δὲ εἴρηται, ὅτι δεῖ πιθανῶς συγκεῖσθαι τὸν μῦθον, πόθεν ἂν γένοιτο πιθανὸς σκοπητέον. πολλαχόθεν δὲ τοῦτο· ἐκ τόπων, περὶ οὓς τὰ ὑποκείμενα <τῷ λόγῳ> ζῶα διατρίβειν εἴωθεν· <ἐκ καιρῶν, ἐν οἷς φαίνεσθαι φιλεῖ>· ἐκ λόγων τῶν τῇ φύσει <ἐκάστου> ἁρμοζόντων· ἐκ πραγμάτων, ἃ μὴ ὑπερβαίνει τὴν ἐκάστου ποιότητα, ἵνα μὴ λέγωμεν, ὅτι ὁ μῦς περὶ βασιλείας τῶν ζώων ἐβουλεύετο ἢ ὅτι ὁ λέων ἐζωγράθη ὑπὸ τυροῦ [καὶ] κνίσσης, κἂν λόγους τινὰς δεῖσῃ περιθεῖναι, [καὶ] ἵνα ἢ μὲν ἀλώπηξ ποικίλα φθέγγηται, τὰ δὲ πρόβατα εὐήθη καὶ μεστὰ ἀνοίας· τοιαύτη γάρ τις ἢ ἐκατέρων φύσις· καὶ ἵνα ὁ μὲν ἀετὸς ἀρπακτικὸς καὶ νεβρῶν καὶ ἀρνίων εἰσάγεται, ὁ δὲ κολοῖος μὴδὲν τοιοῦτον μὴδὲ ἐννοῶν.

⁸ εἰ δὲ ἄρα ποτὲ γένοιτο χρεῖα τοῦ καὶ παρὰ τὴν φύσιν τι συμπλάσαι, δεῖ τοῦτο προοικονομῆσαι καὶ παρασχεῖν αὐτῷ τὴν ἐκ τοῦ μύθου διάνοιαν· οἷον εἰ διαλέγοιτο τὰ πρόβατα πρὸς τοὺς λύκους φιλικῶς, προοικονομῆσαι δεῖ τὴν φιλίαν καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. Εἰρήκαμεν δέ, ὅτι τῶν προγυμνασμάτων τὰ <μὲν> τοῦ συμβουλευτικοῦ ἐστὶ, τὰ δὲ τοῦ δικανικοῦ, τὰ δὲ τοῦ πανηγυρικοῦ. ὁ τοίνυν μῦθός ἐστι μὲν προδήλως τοῦ συμβουλευτικοῦ· ἢ γὰρ προτρέπομεν <ἐπὶ τὰ ἀγαθὰ> ἢ τῶν ἀμαρτημάτων ἀποτρέπομεν. ἤδη δὲ τισιν ἔδοξε καὶ πρὸς τὴν τῶν τριῶν <εἰδῶν> μελέτην <εἶναι> χρήσιμος· ἐν ᾧ μὲν γάρ· φασὶ ‘προτρέπομεν ἢ ἀποτρέπομεν, τὸ τῆς συμβουλῆς ἴδιον φυλάττεται, ἐν ᾧ δὲ καταδρομὴν τῶν ἀμαρτημάτων ποιούμεθα, τὸ δικανικὸν μέρος σφάζεται, ἐν ᾧ δὲ καθαρχὴ τῇ λέξει χρώμεθα καὶ μετὰ ἀφελείας προάγομεν ἐπαινοῦντες ἅμα, τῆς πανηγυρικῆς ιδέας οὐκ ἀφιστάμεθα.

⁹ ἔτι δὲ καὶ ἔθουσ’ φασὶν ‘ἐν ταῖς πανηγυρικαῖς ὑποθέσεσι καὶ μύθους παραλαμβάνειν.’ καὶ οἱ τοῦτον δοξάζοντες τὸν τρόπον διὰ τοῦτο καὶ τὴν πρώτην αὐτῷ τάξιν ἀποδεδώκασιν, ‘ἐπειδὴ πρὸς τὰ τρία ἡμᾶς’ φασὶ ‘γυμνάζει τὰ τῆς ῥητορικῆς μέρη.’ ὅτι δὲ τοῦ συμβουλευτικοῦ προδήλως ἐστί, [καὶ] οὐδεὶς <ἂν> ἀμφισβητήσειεν· μετὰ γὰρ τῆς ψυχαγωγίας ὠφελεῖ τοὺς πειθομένους, ἀποτρέπων μὲν τῶν φαύλων, τῶν δὲ ἀγαθῶν ἐφίεσθαι παραινῶν καὶ μετὰ ἡδύτητος ἐθίζων τῆς ὠφελείας ἀντέχεσθαι. Συντελέσειε δ’ ἂν καὶ—πέντε μερῶν τοῦ λόγου ἔτι ὄντων—εἰς διδασκαλίαν τῆς διηγήσεως· καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ τῷ πλάττειν μανθάνομεν, ὅπως δεῖ τὰ γινόμενα διηγεῖσθαι. Ἐπιμύθιον δὲ ἐστὶ λόγος ὁ πρὸς τὸν μῦθον ἐκφερόμενος καὶ δηλῶν τὸ ἐν αὐτῷ χρήσιμον.

¹⁰ τοῦτο δὲ τριχῶς ἐκφέρουσιν, ἢ παραδειγματικῶς ἢ ἐνθυμηματικῶς ἢ προσφωνητικῶς. παραδειγματικῶς μὲν οἷον· οὗτος ἡμᾶς ὁ μῦθος διδάσκει τόδε τι ποιεῖν ἢ μὴ ποιεῖν. ἐνθυμηματικῶς δέ, ὅταν λέγωμεν οὕτως· ὁ γὰρ μὴ τόδε τι ποιῶν κατηγορίας ἄξιος. προσφωνητικῶς δὲ οἷον· καὶ σὺ δέ, ὦ παῖ, τῶνδε ἢ τῶνδε ἀπέχου. τινὲς δὲ καὶ τὸ ἐπιμύθιον τοῦτο προτάττουσι καὶ ὀνομάζουσιν αὐτὸ προμύθιον. οἱ δὲ ἐμφρονέστερον καὶ ἀκολουθότερον διαιροῦντες ᾤθησαν δεῖν πάντως αὐτὸ τάττειν ἐπὶ τῷ μύθῳ, λέγοντες ὅτι ‘εἰ καὶ διὰ τοῦτο τὸν μῦθον εὖρομεν διὰ τὸ τοὺς νέους μὴ ἡδέως δέχεσθαι τὰς φανεράς νουθετήσεις, ἵνα ψυχαγωγούμενοι καὶ ἀπατώμενοι παρὰ τῆς ἡδονῆς τῆς ἐν τῷ μύθῳ οὕτως ἀκούωσιν ἥδη τῆς παραινέσεως, πῶς οὐ δεῖ τάττειν μετὰ τὸν μῦθον τὸ ἐξ αὐτοῦ χρήσιμον; ἐπεὶ, εἰ προσδέχονται τὴν παραίνεσιν, περιττὴ ἐστὶν ἡ τοῦ μύθου χρῆσις.

¹¹ ‘Δεῖ δὲ τὴν φράσιν ἀπλουστέραν τε εἶναι καὶ ἀνεπιβούλευτον καὶ δεινότητος ἀπάσης καὶ περιοδικῆς ἀπαγγελίας ἀπηλλαγμένην, ὥστε καὶ τὸ βούλημα εἶναι σαφές καὶ τὰ λεγόμενα μὴ μείζω τῆς τῶν ὑποκειμένων προσώπων ποιότητος φαίνεσθαι, καὶ μάλιστα ὅταν ἐξ ἀλόγων ζώων ὁ μῦθος ὑπάρχῃ συγκείμενος. καθόλου δὲ [ἀπλῶς] ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον καὶ ὀλίγον τῆς ἐν

τῇ συνηθείᾳ ὁμιλίας ἐξαλλάττον τὰ τῆς φράσεως προακτέον. Περὶ διηγήματος. Μετὰ τὸν μῦθον τακτέον τὸ διήγημα ὡς τοῦ μύθου ἤδη ἐναγωνιώτερον, τῶν δὲ ἄλλων ἀπάντων ἀπλούστερον. διήγημα δέ ἐστιν, ὡς εἴρηται καὶ μικρὸν ἔμπροσθεν, ἔκθεσις πραγμάτων γεγονότων ἢ ὡς γεγονότων. Διαφέρειν δὲ τὸ διήγημα τῆς διηγέσεως οἱ μὲν κατὰ τοῦτο ἔφασαν, ‘ὅτι διήγησις μὲν’ φασὶν ‘ἐστὶν ἡ τῶν ἐν δικαστηρίοις ἀμφισβητήσεων ἔκθεσις πρὸς τὸ τοῦ λέγοντος συμφέρον γινομένη, διήγημα δὲ ἡ τῶν ἱστορουμένων καὶ γεγονότων ἀπαγγελία.’ ἕτεροι δὲ διήγησιν μὲν τὴν τῶν ἀληθῶν πραγμάτων ἔκθεσιν ἐκάλεσαν, διήγημα δὲ τὴν τῶν ὡς γεγονότων.

12 οἱ δὲ πλείονες διήγημα μὲν τὸ περὶ ἓν πρᾶγμα, διήγησιν δὲ τὴν τῶν πολλῶν περιληπτικὴν πραγμάτων, ὡς ποιήσιν καὶ ποίημα, ποιήσιν μὲν τυχὸν τὴν πᾶσαν Ὀμήρου πραγματείαν, ποίημα δὲ τὸ περὶ τὴν μῆνιν τοῦ Ἀχιλλέως ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον. Τῶν δὲ διηγημάτων εἰσὶ διαφοραὶ πρὸς ἄλληλα τρεῖς· τὰ μὲν γὰρ ἐστὶν ἀφηγηματικά, τὰ δὲ δραματικά, τὰ δὲ μικτά. ἀφηγηματικά μὲν οὖν ἐστὶν, ὅσα ἀπὸ μόνου λέγεται τοῦ προσώπου τοῦ ἀπαγγέλλοντος αὐτά, οἷα ἐστὶ τὰ παρὰ Πινδάρω· δραματικά δέ, ὅσα οὐκ ἀπ’ αὐτοῦ τοῦ συντιθέντος, ἀπὸ δὲ τῶν ὑποκειμένων προσώπων λέγεται, οἷα τὰ ἐν τοῖς κωμικοῖς καὶ τραγικοῖς δράμασι· μικτὰ δὲ τὰ ἐξ ἀμφοτέρων συγκείμενα, οἷα τὰ Ὀμήρου καὶ Ἡροδότου καὶ εἴ τινα ἄλλα τοιαῦτα, πῇ μὲν ἀπ’ αὐτοῦ τοῦ ἀπαγγέλλοντος ἐκφερόμενα, πῇ δὲ ἐξ ἐτέρων προσώπων. ἔτι τῶν διηγημάτων τὰ μὲν ἐστὶ μυθικά, τὰ δὲ ἱστορικά, τὰ δὲ πραγματικά, ἃ καὶ δικανικά καλοῦσι, τὰ δὲ πλασματικά. μυθικά μὲν οὖν ἐστὶ τὰ οὐκ ἀναμφισβητήτου πίστεως ἡξιωμένα, ἀλλ’ ἔχοντα καὶ ψεύδους ὑπόνοιαν, οἷα τὰ περὶ Κυκλώπων καὶ Κενταύρων· ἱστορικά δὲ <τὰ> τῶν ὁμολογουμένως γενομένων παλαιῶν πραγμάτων, οἷα τὰ περὶ Ἐπιδάμνου· πραγματικά δὲ ἦτοι δικανικά τὰ ἐν τοῖς πολιτικοῖς ἀγῶσι λεγόμενα· πλασματικά δὲ τὰ ἐν ταῖς κωμωδίαις καὶ ὅλως τὰ ἐν τοῖς ἄλλοις δράμασι.

13 κοινωνεῖ δὲ τὰ μυθικά διηγήματα τοῖς μύθοις [ἐν] τῷ ἀμφοτέρω δεῖσθαι πίστεως, διαφέρει δέ, ὅτι οἱ μὲν μῦθοι ὁμολογουμένως εἰσὶ ψευδεῖς καὶ πεπλασμένοι, τὰ δὲ μυθικά διηγήματα καὶ παρ’ ἄλλων ὡς γεγονότα ἱσθόρηται καὶ τῶν ἐνδεχομένων ἐστὶ γενέσθαι καὶ μὴ γενέσθαι. ἔτι κοινωνεῖ τὰ πλασματικά διηγήματα τοῖς μύθοις τῷ ἀμφοτέρω πεπλάσθαι, διαφέρει δὲ καὶ ταῦτα ἀλλήλων, ὅτι τὰ μὲν πλασματικά διηγήματα, εἰ καὶ μὴ ἐγένετο, ἀλλ’ ἔχει φύσιν γενέσθαι, οἱ δὲ μῦθοι οὔτε ἐγένοντο οὔτε φύσιν ἔχουσι γενέσθαι. Στοιχεῖα δὲ διηγέσεως ἕξ· πρόσωπον, πρᾶγμα, τόπος, χρόνος, αἰτία, τρόπος. πρόσωπον μὲν οἷον τὸ ποιοῦν, τὸ τοῦ Δημοσθένους, Μειδίου· πρᾶγμα δὲ τὸ ἀποτελούμενον, οἷον ὕβρις· τόπος δὲ ἐν ᾧ ἐγένετο, οἷον τὸ θέατρον· χρόνος δὲ πότε, οἷον ἐν ἑορτῇ· αἰτία δὲ δι’ ἣν, οἷον [ἡ] ἔχθρα· τρόπος δὲ καθ’ ὃν, οἷον λόγοις, χερσίν. εἰσὶ δὲ τινες, οἱ τὴν ὕλην ἔβδομον στοιχεῖον προσέθηκαν, διαιροῦντες αὐτὴν ἀπὸ τοῦ τρόπου καὶ τῷ μὲν τρόπῳ ἀπονέμοντες τὸ παρανόμως καὶ βιαίως πρᾶξαι, τῇ δὲ ὕλῃ τὸ ξίφει τυχὸν ἢ λίθῳ ἢ παλτῷ ἢ καὶ ἄλλῳ τινὶ χρήσασθαι τοιούτῳ.

14 Ἄρεται δὲ διηγέσεως κατὰ μὲν τινὰς πέντε· συντομία, σαφήνεια, πιθανότης, ἡδονή, μεγαλοπρέπεια [καὶ ὁ τῶν ὀνομάτων ἑλληνισμός]· κατὰ δὲ ἐτέρους μόνη ἡ πιθανότης· τὰς γὰρ ἄλλας τέσσαρας κοινὰς παντὸς λόγου ἐνόμισαν· ὡς δὲ <τοῖς> ἀκριβεστέροις δοκεῖ, τρεῖς εἰσι μόναι, σαφήνεια, συντομία, πιθανότης. χρή <δὲ> εἰδέναι, ὅτι σφόδρα δυσχερές ἐστὶ τοῖς σαφηνείας ἐπιμελουμένοις καὶ συντομίας ποιεῖσθαι φροντίδα· πολλάκις γὰρ ἢ διὰ συντομίαν εἰς ἀσάφειαν προάγομεν τὸν λόγον ἢ διὰ τὸ σαφῶς εἰπεῖν μήκους δεόμεθα. χρή τοίνυν τὴν συντομίαν σκοπεῖν, εἰ σύμμετρός ἐστι, μήτε παραλιμπάνουσά τι τῶν ἀναγκαίων μήτε πλεονάζουσα· τότε γὰρ ἀρετὴ γενήσεται λόγου· εἰ γὰρ φανείη παραλιμπάνουσά τι τῶν χρησίμων, ἐν κακίαις μᾶλλον ταχθήσεται. πῶς μὲν οὖν ἂν γένοιτο συντομία ἢ πῶς

προστεθήσεται τῷ λόγῳ τὸ πιθανόν, μεῖζον ἢ κατ' εἰσαγωγὴν τὸ ἔργον τῷ πειρωμένῳ διδάσκειν.

- 15 δεῖ δὲ τὸν κρίνειν μέλλοντα καλῶς, ὅταν σαφηνείας τε ὁμοῦ καὶ συντομίας φροντίζειν ἀναγκάζεται, εἰ μὲν ἀμφοτέρωτερον συμβαίνοι, χρήσασθαι αὐτοῖς ἀμφοτέροις, εἰ δὲ μή, τῷ κατεπείγοντι, τὸ δὲ ἐστὶ μᾶλλον τῆς σαφηνείας γίνεσθαι· οὐ γὰρ τοσαῦτα ἐκ <τοῦ> μήκους, ὅσα ἐκ τῆς ἀσαφείας ὁ λόγος βλαβήσεται. συντελοίη δ' ἂν πρὸς σαφήνειαν ἐν τοῖς διηγήμασι μετὰ πολλῶν ἐτέρων καὶ ἢ κατ' εὐθείαν πτώσιν ἀπαγγελία· εὐγνωστον γὰρ [ἐν] ταῖς συνεχέσιν ἀναπαύσει ποιεῖ τὸν λόγον, ὅπερ οὐκ ἔστι <ῥαδίως> εὐρεῖν <ἐν> ταῖς πλαγαῖς πτώσει. Γυμνάζει δὲ ἡμᾶς τὸ διήγημα ὁμοίως πρὸς πάντα τὰ τῆς ῥητορικῆς μέρη, τό τε συμβουλευτικὸν καὶ <τὸ> δίκανικόν καὶ <τὸ> πανηγυρικὸν λέγω· ἐν ἅπασιν <γὰρ> αὐτοῦ δεόμεθα. Ἔτι δὲ διαιρουμένου τοῦ πολιτικοῦ λόγου εἰς πέντε μέρη, ἐν μὲν ἐστὶ τὸ διήγημα τῶν πέντε· πολλάκις δὲ αὐτῷ καὶ ἐν τοῖς ἀγῶσι καὶ μάλιστα ἐν ταῖς παραδειγματικαῖς πίστεσι χρώμεθα, ἥδη δὲ καὶ ἐν τοῖς ἐπιλόγοις, ὅταν ἀναμνησκώμεν τῶν λεχθέντων.
- 16 διὸ καὶ διαφόρως αὐτῷ ἐγγυμναζόμεθα, οἷον κατὰ <τὸ> ὀρθὸν ἀποφαντικόν, κατὰ τὸ ἀποφαντικὸν ἐγκεκλιμένον, κατὰ τὸ ἐλεγκτικόν, κατὰ τὸ συγκριτικόν, κατὰ τὸ ἀσύνδετον. κατὰ τὸ ὀρθὸν μὲν, οἷον Φαέθων Ἡλίου παῖς καὶ τὰ ἐξῆς, ὀρθὸν δὲ λέγεται διὰ τὴν ὀνομαστικὴν πτώσιν. κατὰ <δὲ> τὸ ἐγκεκλιμένον, ὃ καὶ οὕτως ὀνομάζεται διὰ τὰς πλαγίας πτώσεις, οἷον Φαέθοντα τὸν Ἡλίου λόγος. κατὰ <δὲ> τὸ ἐλεγκτικόν, ὅταν ὡς ἐλέγχοντες λέγωμεν· τί δαί; οὐ τὸ καὶ τὸ ἐγένετο περὶ τοῦ Φαέθοντος; κατὰ <δὲ> τὸ συγκριτικόν, [καὶ] ὅταν λέγωμεν, ὅτι ἀντὶ τοῦ σωφρονεῖν ἠράσθη ἀτόπων, ἀντὶ δὲ τοῦ καρτερῆσαι τὸν ἔρωτα ἐπέβη τῶν ἵππων καὶ τὰ ἐξῆς. κατὰ δὲ τὸ ἀσύνδετον, ὅταν διεξίωμεν· ἠράσθη Φαέθων ἐπιβῆναι τῶν ἵππων, ἔπεισε τὸν πατέρα, ἐδέξατο τὰς ἡνίας. οὕτω δὲ οὔσης διαφόρου τῆς ἀπαγγελίας τῇ μὲν κατ' ὀρθὸν διὰ τὴν σαφήνειαν ἐν τοῖς ἱστορικοῖς ἢ ἐν οἷς δεόμεθα σαφηνείας χρῆσασθαι, τῇ δὲ κατὰ τὸ ἐγκεκλιμένον καὶ τὸ ἐλεγκτικὸν ἐν τοῖς ἀγῶσι καὶ τοῖς ἐλέγχοις, τῇ δὲ κατὰ τὸ ἀσύνδετον ἐν τοῖς ἐπιλόγοις, τῇ δὲ κατὰ τὸ συγκριτικόν, ὅπου ὁ καιρὸς δίδωσι· πολλαχοῦ γὰρ καὶ ἐν ἅπασιν τοῖς τῆς ῥητορικῆς <εἶδеси καὶ τοῖς τοῦ πολιτικοῦ λόγου> μέρεσι τῆς ἐργασίας <ταύτης> δεόμεθα.
- 17 Τῶν δὲ προγυμνασμάτων τὰ μὲν ἐστὶ μέρη, τὰ δὲ ὅλα καὶ μέρη· καὶ μέρη μὲν, ἅτινα ἐν ἄλλαις ὑποθέσεσι πάντως συμπαραλαμβάνεται, μέρη δὲ καὶ ὅλα, ἃ ποτὲ μὲν ὡς ἄλλων μέρη ἐργάζεται, ποτὲ δὲ καὶ αὐτὰ ἰδίαν ὑπόθεσιν <πληροῖ> . τὸ τοίνυν διήγημα τῶν μερῶν ἐστὶ μόνων· [καὶ] μέρους <γὰρ> ἀεὶ χρειάν πληροῖ καὶ οὐδέποτε ἀρκεῖ πρὸς ὅλην ὑπόθεσιν ἐν τοῖς πολιτικοῖς λόγοις, εἰ μή τις οὐκ ὀρθῶς λέγων εἴποι ἐν ταῖς ἐκφράσεσιν, αἵτινες αὐτῶν εἰσι τῶν διηγημάτων ὡς εἰπεῖν μέρη, ὡς ἐν τῷ περὶ ἐκφράσεως ῥηθήσεται. <Περὶ χρειᾶς.> Μετὰ τὸ διήγημα τακτέον τὴν χρειάν· αὕτη γὰρ ἂν ἀρίστη τάξις γένοιτο· εἰσὶ γὰρ τινες, οἳ καὶ πρὸ τοῦ μύθου καὶ πρὸ τοῦ διηγήματος αὐτὴν ἔταξαν καὶ λέγουσι διὰ τοῦτο δεῖν αὐτὴν προτάττειν, ἐπειδὴ καὶ αὕτη χρηστοῦ καθήγησιν ἔχει ἢ πονηροῦ φυγὴν· 'δεῖ δέ' φασὶ 'τοὺς νέους περὶ τούτων πρῶτον διδάσκεσθαι.' πρὸς οὓς λεκτέον· τοῦτο μὲν οὐκ ἔξω λόγου, διὰ <δὲ> τὸ διαιρέσεως δεῖσθαι πλείονος ἢ κατὰ τὸν μῦθον καὶ τὸ διήγημα μετὰ ταῦτα δεῖ αὐτὴν τάττεσθαι.
- 18 ἕτεροι δὲ τάξαντες αὐτὴν πρώτην οὐ τὴν νῦν ταύτην αὐτῇ διαίρεσιν ἀποδεδώκασιν, ἀλλὰ τὴν κατὰ πάσας τὰς πτώσεις καὶ πάντας τοὺς ἀριθμοὺς προφορὰν μόνην ἐνόμισαν τοῖς νέοις <ἄρτι> τῶν ποιητῶν ἀφισταμένοις καὶ ἐπὶ τὴν ῥητορικὴν ἰοῦσιν ἀρκεῖν πρὸς τὴν τοῦ πολιτικοῦ λόγου μελέτην καὶ ἐχρῶντο αὐτῇ οὕτως· οἷον Πιττακὸς ὁ Μιτυληναῖος ἐρωτηθεὶς, εἰ λανθάνει τις τοὺς θεοὺς φαῦλόν τι ποιῶν, ἔφη· ἄλλ' οὐδὲ διανοούμενος. καὶ πρῶτον μὲν κατ' εὐθείαν προέφερον, τὸ δ' ἐντεῦθεν καὶ κατὰ τὰς ἐφεξῆς. οἷον <κατὰ> γενικὴν Πιττακοῦ <τοῦ> Μιτυληναίου ἐρωτηθέντος, εἰ λανθάνει τις τοὺς θεοὺς φαῦλόν τι ποιῶν, λόγος

ἀπομνημονεύεται· ἀλλ' οὐδὲ διανοούμενος. κατὰ δοτικὴν· Πιττακῷ τῷ Μιτυληναίῳ ἐρωτηθέντι, εἰ λανθάνει τις τοὺς θεοὺς φαῦλόν τι ποιῶν, ἐπῆλθεν εἰπεῖν· ἀλλ' οὐ <δὲ> διανοούμενος. κατὰ αἰτιατικὴν· Πιττακὸν τὸν Μιτυληναῖον ἐρωτηθέντα, εἰ τοὺς θεοὺς λανθάνει τις φαῦλόν τι ποιῶν, εἰρηκέναι φασίν· ἀλλ' οὐδὲ διανοούμενος. ἡ δὲ κλητικὴ σαφὴς ἐστὶν αὐτόθι· πρὸς γὰρ αὐτὸν τὸν εἰπόντα <τὸν> λόγον ποιησόμεθα· σύ, ὦ Πιττακε Μιτυληναῖε, ἐρωτηθεῖς, εἰ λανθάνει τις τοὺς θεοὺς φαῦλόν τι ποιῶν, εἴπας· ἀλλ' οὐδὲ διανοούμενος. καὶ οὕτω κατὰ τὸν δυικὸν ἀριθμὸν καὶ πληθυντικόν, εἰ ἐνδέχοιτο τυχὸν διὰ μελέτην δευτέρῳ Πιττακῷ ἢ καὶ πλείοσιν ἀνατιθέναι τὸν λόγον.

- 19 ἀλλὰ νῦν διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν οὐ τακτέον πρώτην τὴν χρεῖαν· ἕως μὲν γὰρ οὐ διήρητό τις κεφαλαίοις, καλῶς εἶχεν ἐγγυμνάζεσθαι τῷ λόγῳ διὰ τὴν ἐξαλλαγὴν τὴν κατὰ τὰς πτώσεις· ἐπειδὴ δὲ ἤδη κεφαλαίοις πῃ διήρηται, καλῶς ἂν ἔχοι τάττειν αὐτὴν μετὰ τὸ διήγημα. Χρεῖα δὲ ἐστὶ λόγος ἢ πρᾶξις εὐστοχος καὶ σύντομος, εἷς τι πρόσωπον ὠρισμένον ἔχουσα τὴν ἀναφοράν, πρὸς ἐπανόρθωσιν τινος τῶν ἐν τῷ βίῳ παραλαμβανομένη. λόγος δὲ ἢ πρᾶξις, ἐπειδὴ καὶ ἐν λόγοις εὐρίσκεται καὶ ἐν πράξεσιν. εὐστοχος δέ, ἐπειδὴ ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ ἰσχὺς τῆς χρεῖας ἐν τῷ εὐστόχως εἰρῆσθαι. σύντομος δέ, ὡς διὰ τὰ ἀπομνημονεύματα. εἷς τι δὲ πρόσωπον ἔχουσα τὴν ἀναφοράν, ὡς διὰ τὴν γνώμην· ἐκείνη γὰρ οὐκ εἰς πρόσωπον πάντως ἀναφέρεται. τὸ δὲ πρὸς ἐπανόρθωσιν τινος τῶν ἐν τῷ βίῳ παραλαμβανομένη, ἐπειδὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀγαθὴ τις παραίνεσις ἔπεται. ἀλλὰ περὶ μὲν τῆς διαφορᾶς αὐτῶν ἐν τῷ περὶ γνώμης λεχθήσεται. Εἴρηται δὲ χρεῖα, οὐχ ὅτι καὶ τᾶλλα προγυμνάσματα οὐκ ἐκπληροῖ τινα χρεῖαν, ἀλλ' ὅτι ἡ τῷ κοινῷ ὀνόματι κατ' ἐξοχὴν ὡς ἰδίῳ τετίμηται ὥσπερ Ὅμηρος ὁ ποιητὴς καὶ Δημοσθένης ὁ ῥήτωρ, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ περιστάσεως τινος καὶ χρεῖας τὴν ἀρχὴν αὐτῇ τις ἐχρήσατο.
- 20 Τῶν δὲ χρεῖων αἱ ἀνωτάτω διαφοραὶ τρεῖς· αἱ μὲν γὰρ αὐτῶν εἰσι λογικαί, αἱ δὲ πρακτικαί, αἱ δὲ μικταί. πρόσκειται τὸ ἀνωτάτω, ἐπειδὴ καὶ αὗται πολλὰς διαφορὰς πρὸς ἀλλήλας ἔχουσιν, ἃς δεῖ μανθάνειν ἐκ παρασκευῆς τῆς περὶ τὴν τέχνην ἢ ὕλην πλείονος. λογικαὶ μὲν <οὖν> εἰσιν αἱ διὰ λόγων μόνων, οἷον· Ἰσοκράτης ἔφη τῆς παιδείας τὴν ρίζαν εἶναι πικράν, τοὺς δὲ καρποὺς γλυκεῖς. πρακτικαὶ δὲ αἱ διὰ ἔργων μόνων, οἷον· Διογένης ἰδὼν μειράκιον ἀκοσμοῦν κατὰ τὴν ἀγοράν τῇ βακτηρίᾳ τὸν παιδαγωγὸν ἔτυψε. μικταὶ δὲ <αἱ> ἐξ ἀμφοτέρων, οἷον· Λάκων ἐρωτηθεῖς, ποῦ τὰ τεῖχη τῆς Σπάρτης, ἀνατείνας τὸ δόρυ ἔφη· ἐνταῦθα. Ἔτι τῶν χρεῖων φασὶ τὰς μὲν χρησίμου τινὸς ἕνεκα παραλαμβάνεσθαι, <τὰς δὲ> χαριεντισμοῦ μόνου· χρησίμου μὲν ἕνεκα ὡς ἐνταῦθα· Ἰσοκράτης ἔφη τῆς παιδείας τὴν ρίζαν εἶναι πικράν, τὸν δὲ καρπὸν γλυκύν· συμβάλλεται γὰρ πρὸς τὸ δεῖν καρτερεῖν τὰ δυσχερῆ διὰ τὴν ἡδονὴν τὴν μετὰ ταῦτα.
- 21 χαριεντισμοῦ δὲ ἕνεκα μόνου ὡς ἐπ' ἐκείνης· Ὀλυμπιάς ἡ μήτηρ Ἀλεξάνδρου ἀκούσασα, ὅτι ὁ παῖς αὐτῆς υἱὸν αὐτὸν Διὸς εἶναι λέγει, οὐ παύσεται, ἔφη, τὸ μειράκιον διαβάλλον με πρὸς τὴν Ἥραν; δοκεῖ γὰρ χαριεντισμὸν ἔχειν. καὶ πάλιν· Δάμων ὁ παιδοτρίβης, φασί, στρεβλοὺς ἔχων τοὺς πόδας καὶ τὰ ὑποδήματα <ἐν> τῷ βαλανεῖῳ ἀπολέσας ἤϋχετο ταῦτα τοῖς ποσὶ τοῦ κλέψαντος ἀρμόσαι· δοκεῖ γὰρ <καὶ> αὕτη τὸ χάριεν ἔχειν μόνον. ἐμοὶ δὲ μετὰ τοῦ χαριεντισμοῦ φαίνονται καὶ ἀγαθὴν παραίνεσιν ἔχουσαι· ἡ μὲν γὰρ ἀποτρέπει τὸν παῖδα τοῦ ἑαυτὸν ὀνομάζειν Διὸς υἱόν, ὃ δὲ φεύγειν εἰσηγεῖται τὴν κλοπὴν ὡς πρᾶγμα ἀτοπώτατον. διὸ οὐ <δὲ> πειστέον τοῖς ἀνασκευάζουσι τὰς χρεῖας· εἰσὶ γὰρ τινες, οἳ καὶ ταύτας καὶ τοὺς μύθους ἀνασκευάζουσι. πρὸς οὓς λεκτέον, ὅτι δεῖ μῆτε τὰ ὁμολογούμενα ἀγαθὰ ἀνασκευάζειν διὰ τὸ μηδένα ἔχειν τὸν πειθόμενον μῆτε τὰ ὁμολογούμενα ψευδῆ διὰ τὸ πρόδηλον εἶναι τὸ ψεῦδος.
- 22 οὔτε οὖν τοὺς μύθους οὔτε τὰς χρεῖας ἀνασκευαστέον· οὔτε γάρ, ὅτι συνεπλάσθησαν οἱ μῦθοι, νοῦν ἔχων τις ἀγνοεῖ οὔτε πεισθήσεται τις τῷ ἀποτρέποντι τῆς ἀγαθῆς παραίνεσεως τῆς κατὰ τὴν χρεῖαν, καὶ μὴν καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς μύθοις τὸ ἀγαθόν, πρὸς ὃ βλέποντες πλάττομεν τοὺς

μύθους, οὐκ ἔῃ πιθανοὺς εἶναι δοκεῖν τοὺς ἀντιλέγοντας. Τῶν χρειῶν ἔτι αἱ μὲν δηλοῦσιν, ὅποιά εἰσι τὰ πράγματα, αἱ δέ, ὅποια δεῖ εἶναι. ὅποια μὲν ἐστίν, ὡς ἐκεῖνο· Αἴσωπος ὁ μυθοποιὸς ἐρωτηθεὶς, τί ἐστὶν ἰσχυρότατον <τῶν> ἐν ἀνθρώποις, εἶπεν· <ὁ> λόγος τοῦτο γάρ ἐστιν ἰσχυρότατον. ὅποια δὲ δεῖ εἶναι, <ὡς> ἐκεῖνο· Ἀριστείδης ἐρωτηθεὶς, τί ἐστὶ τὸ δίκαιον, εἶπε· τὸ μὴ ἐπιθυμεῖν τῶν ἀλλοτρίων· τοιαῦτα γὰρ δεῖ εἶναι. τοῦτο δὲ ἡμῖν συμβάλλεται [εἰδέναι] πρὸς τὴν διαίρεσιν· ἐὰν μὲν γὰρ <ἧ> ἡ χρεία δηλοῦσα, ὅποιά ἐστὶ τὰ πράγματα, μετὰ τὸ προοίμιον καὶ τὴν παράφρασιν ἐπαινεσόμεθα αὐτὴν ὡς ἀληθῶς ἔχουσιν, ἐὰν δὲ ὅποια δεῖ εἶναι, ὡς εἰκότως ἔχουσιν. Ἔτι τῶν χρειῶν αἱ μὲν εἰσιν ἀπλαῖ, αἱ δὲ πρὸς τι· ἀπλαῖ μὲν, οἷον· Ἰσοκράτης ἔφη τῆς παιδείας τὴν ρίζαν εἶναι πικράν, γλυκεῖς δὲ τοὺς καρπούς.

23 πρὸς τι <δὲ> αἱ πρὸς τὴν ἐρώτησιν, οἷον· Πλάτων ἐρωτηθεὶς, ποῦ οἰκοῦσιν αἱ Μοῦσαι, ἐν ταῖς τῶν παιδευομένων, ἔφη, ψυχαῖς. Τῶν δὲ προγυμνασμάτων τῶν μὲν ὄντων μερῶν, τῶν δὲ μερῶν καὶ ὄλων ἡ χρεία τῶν μερῶν ἂν εἴη· αὐτὴ γὰρ ἐφ' ἑαυτῆς οὐκ ἂν πληροίη μόνη ὑπόθεσιν. Ἔτι τῶν προγυμνασμάτων τῶν μὲν συντελούντων εἰς τὴν τοῦ δικανικοῦ μελέτην, τῶν δὲ εἰς τὴν τοῦ πανηγυρικοῦ, τῶν δὲ εἰς τὴν τοῦ συμβουλευτικοῦ, <ἡ χρεία προδήλως ἂν εἴη τοῦ συμβουλευτικοῦ> πάντως γὰρ <ἧ> ἐπὶ τι ἀγαθὸν προτρέπει ἢ πονηροῦ τινος εἵργει. συντελέσειε δ' <ἂν> καὶ εἰς τὰ ἄλλα· ἐν οἷς μὲν γὰρ ἐπαινοῦμεν, τοῦ ἐγκωμιαστικοῦ φροντίδα ποιούμεθα, ἐν οἷς δὲ τὸ εἰκὸς καὶ <τὸ> ἀπὸ παραδειγμάτων κατασκευάζομεν, τοῦ δικανικοῦ. Ἔτι πέντε μερῶν ὄντων τοῦ πολιτικοῦ λόγου, τουτέστι προοιμίου, διηγῆσεως, ἀντιθέσεως, λύσεως καὶ ἐπιλόγου, πρὸς τὴν πάντων μελέτην ἀρκέσει ἡ χρεία· καὶ γὰρ προοιμιαζόμεθα, ἔνθα ἐπαινοῦμεν τὸν εἰρηκότα ἢ πράξαντα, καὶ διηγούμεθα ἐν μέρει, ἔνθα τὴν παράφρασιν τῆς χρείας ποιούμεθα, καὶ ἀγωνιζόμεθα, κἂν μὴ ἀντιθέσεως ἀπτώμεθα, ἔνθα κατασκευάζομεν τὸ εἰρησθαι καλῶς ἢ πεπρᾶχθαι, καὶ ἐπιλογιζόμεθα, ἐν οἷς παραινοῦμεν ζηλοῦν τὸ λεχθέν.

24 Διήρηται <δὲ> κεφαλαίοις τούτοις· ἐπαίνῳ τοῦ εἰρηκότος βραχεῖ καὶ οὐκ εἰς μῆκος ἐκτεινομένῳ οὐδὲ διὰ πάντων τῶν ἐγκωμιαστικῶν κεφαλαίων γινομένῳ, ἵνα μὴ μεῖζον ἢ τὸ προοίμιον τῆς ὑποθέσεως. πρῶτον οὖν τούτῳ τῷ ἐπαίνῳ τοῦ εἰρηκότος ἢ τοῦ πράξαντος, ἔπειτα μετ' αὐτὸν τῇ παραφράσει τῆς χρείας, ἐπὶ ταύτῃ τῷ εἰκότι καὶ τῷ ἀληθεῖ, εἶτα τῷ ἀπὸ παραδειγμάτων, καὶ ἐπὶ πᾶσι τῇ ἄφ' ἐτέρων κρίσει, μεθ' ἧν, ἂν δέη, καὶ ἐπὶ βραχεῖαν τινα παράκλησιν ἐρχόμεθα. ἰστέον δέ, ὅτι τινὲς μετὰ τὸ εἰκὸς τὸ ἀπὸ παραβολῆς τάττουσιν, ὅπερ ἐστὶ μέρος τοῦ εἰκότος, [ὡς] ἐμπύπτον ἐν αὐτῷ ὡς ἐνθύμημα. τῶν γὰρ ἀποδείξεων <πασῶν> τῶν μὲν οὐσῶν ἐνθυμηματικῶν, τῶν δὲ παραδειγματικῶν, ἐν μὲν τῷ εἰκότι ταῖς ἐνθυμηματικαῖς χρῆσόμεθα, ἐν δὲ τῷ ἀπὸ παραδειγμάτων ταῖς παραδειγματικαῖς. καὶ οὕτω <μὲν ὡς> ἐν βραχεῖ τῷ προγυμνάσματι, [καὶ] πῶς <δὲ> δεῖ χρῆσθαι ταῖς ἀποδείξεσιν, ἐν ταῖς τελειοτέραις ὑποθέσεσι μαθησόμεθα. δεῖ <δὲ> καὶ ταῦτα τὸν διδάσκαλον ἐπ' αὐτῆς δεικνύναι τῆς διαιρέσεως. <Περὶ γνώμης.

25 (1t) > Γνώμη ἐστὶν ἀπόφανσις καθολικὴ, συμβουλήν τινα καὶ παραίνεσιν ἔχουσα πρὸς τι τῶν ἐν τῷ βίῳ χρησίμων. Διαφέρει δὲ τῆς χρείας, κοινωνοῦσα κατὰ τὴν πᾶσαν διαίρεσιν, πρῶτον μὲν ἐκείνῳ, ὅτι ἡ μὲν χρεία καὶ ἐν λόγοις ἐστὶ καὶ ἐν πράξεσιν, ἡ δὲ γνώμη ἐν λόγοις μόνις· εἶτα ὅτι ἡ μὲν γνώμη ἀπόφανσις ἐστὶ καθολικὴ καὶ οὐ πάντως εἰς <τι> πρόσωπον ἀναφέρεται, ἡ δὲ <χρεία> τὴν ἀναφορὰν πάντως εἰς πρόσωπον ἔχει· πρὸς τούτοις, ὅτι ἡ μὲν χρεία ἐκ περιστάσεως τινος σύγκειται, ἡ δὲ γνώμη ἐν πλήθει λόγων· ἐνθυμηματικὴν <γὰρ> ἀπόδειξιν ἔχουσα τοῦ <προ> κειμένου [καὶ] καθολικὴν ἅμα ποιεῖται παραίνεσιν· ἐφ' ἅπασιν [ἢ] ὅτι ἡ μὲν γνώμη πάντως ἢ αἴρεσιν ἀγαθοῦ ἢ φυγὴν κακοῦ εἰσηγεῖται, ἡ δὲ χρεία καὶ χαριεντισμοῦ ἕνεκα μόνου παραλαμβάνεται· εὗροι <δ'> ἂν τις οὐκ ὀλίγας διαφορὰς <καὶ ἄλλας> . ἐπεὶ δὲ

κοινωνεῖ καὶ τὸ ἀπομνημόνευμα τῇ χρεΐα καὶ τῇ γνώμῃ κατὰ τὴν παραίνεσιν, δεῖ καὶ τούτου πρὸς ταύτας τὰς διαφορὰς εἰπεῖν.

- 26 διαφέρει οὖν τῆς μὲν <γνώμησ> σχεδὸν πᾶσιν, οἷς <καὶ> ἡ χρεΐα, τῆς δὲ χρεΐας τῷ μήκει τῶν λόγων· ἃ γὰρ εἰσηγεῖται δι' ὀλίγων ἡ χρεΐα, ταῦτα διὰ πλειόνων τὸ ἀπομνημόνευμα. καὶ μάρτυς τούτου Ξενοφῶν ἐν τοῖς οὕτω λεγομένοις Ἀπομνημονεύμασιν. Εἰσὶ δὲ καὶ τῶν γνωμῶν πρὸς ἀλλήλας διαφοραί. τῶν γὰρ γνωμῶν αἱ μὲν ἀληθεῖς, αἱ δὲ πιθαναὶ εἰσιν· ἀληθεῖς μὲν, ὅταν λέγωμεν· «οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουλευφόρον ἄνδρα, ᾧ λαοὶ τ' ἐπιτετράφεται καὶ τόσσα μέμλεν»· οὐ γὰρ οἷόν τε τὸν πολλῶν ἡγούμενον καθεύδειν παννύχιον. πιθαναὶ δὲ ὡς ἐκείνη· «ὅστις δ' ὁμιλῶν ἥδεται κακοῖς ἀνήρ», τοῖος ὡς ἐκεῖνος· «οὐπώποτ' ἠρώτησα» γὰρ «γινώσκων, ὅτι τοιοῦτός ἐστιν οἷσπερ ἥδεται ξυνών»· πιθανὴ γὰρ αὕτη, διότι συμβαίνει καὶ χρηστὸν ἄνδρα πεπλανημένον πονηροῖς συγγίνεσθαι. ἔτι τῶν γνωμῶν αἱ μὲν εἰσιν ἀπλαῖ, αἱ δὲ διπλαῖ. ἀπλαῖ μὲν ὡς αὕτη· «οὐκ ἔστιν εὐρεῖν βίον ἄλυπον οὐδενί.» διπλαῖ δὲ ὡς ἐκείνη· «ἐσθλῶν μὲν ἅπ' ἐσθλὰ διδάξεται· ἦν δὲ κακοῖσι συμμίξης, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον.
- 27 » πάλιν τῶν γνωμῶν αἱ μὲν ἄνευ αἰτίας προφέρονται, αἱ δὲ καὶ τὴν αἰτίαν προσκειμένην ἔχουσιν· ἄνευ μὲν αἰτίας ὡς ἐκείνη· «εἷς ἐστὶ δοῦλος, <οἰκίας> ὁ δεσπότης.» μετ' αἰτίας δὲ ὡς ἐκείνη· «ἄλκιμος ἔσς', ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ.» πρόσκειται γὰρ ἡ αἰτία τῆς πρὸς τὴν ἀλκὴν τροπῆς. καὶ πάλιν τῶν γνωμῶν αἱ μὲν δηλοῦσιν ὥσπερ αἱ χρεΐαι, ὅποιά ἐστι τὰ πράγματα, αἱ δέ, ὅποια δεῖ εἶναι· ὅποια μὲν ἐστὶν ὡς τὸ «οἱ πλεῖστοι κακοί», ὅποια δὲ δεῖ εἶναι ὡς τὸ «μηδὲν ἄγαν». — Προστιθέασι καὶ ἄλλας τινὰς τῶν γνωμῶν διαιρέσεις, οἱ μὲν αὐτὰς εἶδη καλοῦντες, οἱ δὲ διαφορὰς πρὸς ἀλλήλας· οἷον ὅτι τῶν γνωμῶν αἱ μὲν εἰσι προστακτικαὶ ὡς ἐκείνη· «ἄλκιμος ἔσσο», αἱ δὲ εὐκτικαὶ ὡς ἡ λέγουσα· «μή μοι γένοιτο λυπρὸς εὐδαίμων βίος», αἱ δὲ ἀπαγορευτικαὶ ὡς ἐκείνη· «μηδ' ἔθελ' ἐξ ἔριδος σεῦ ἀμείνονι φωτὶ μάχεσθαι», αἱ δὲ κατ' ἐπίκρισιν ὡς αὕτη· «ὡς αἰεὶ τὸν ὅμοιον ἄγει θεὸς ἐς τὸν ὅμοιον».
- 28 καὶ ἔτι πρὸς τούτοις, ὅτι τῶν γνωμῶν αἱ μὲν εἰσιν ἄδοξοι ὡς ἥδε· «ἔα με κερδαίνοντα κεκληθῆναι κακόν», αἱ δὲ ἔνδοξοι ὡς· «εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνασθαι περὶ πάτρης». ταύτας γὰρ οἱ περὶ Σιρίκιον τὰς διαφορὰς <προσ> τιθέασι καὶ ἄλλας ἄλλοι πλείστας. Ἄλλ' ἐκείνας μὲν καὶ αὐθις ἐξεταστέον, νῦν δὲ ἀρκέσει τοσοῦτον περὶ αὐτῶν εἰπεῖν, ὅτι πέντε μερῶν ὄντων τοῦ λόγου, προοιμίων, διηγήσεων, ἀντιθέσεων, λύσεων, ἐπιλόγων, καὶ τριῶν τῆς ῥητορικῆς μερῶν, πανηγυρικοῦ, δικανικοῦ, συμβουλευτικοῦ, τὴν αὐτὴν πρὸς ταῦτα παρέχει γυμνασίαν ἢ γνώμην, ἥνπερ καὶ ἡ χρεΐα. ἐκεῖ δὲ προειπόντες τοὺς κατὰ μέρος οὐ δεῖ καὶ ἐνταῦθα τοῖς αὐτοῖς λόγοις. καὶ μὴν καὶ ἡ τῶν κεφαλαίων διαίρεσις ἡ αὕτη. Καὶ τῶν προγυμνασμάτων τῶν μὲν μερῶν ὄντων, τῶν δὲ μερῶν καὶ ὄλων, ἡ γνώμη εἴη ἂν τῶν μερῶν· οὐδὲ γὰρ αὕτη ἄνευ πραγμάτων ἐτέρων αὐτὴ ἐφ' ἑαυτῆς ὑπόθεσιν πληροῖ, πλην εἰ μὴ κατὰ τὴν ἀπόφασιν μόνην τις ἡγοῖτο ἀρκεῖν καὶ πρὸς ὅλην ὑπόθεσιν τὸ εἰπεῖν· «μηδ' ἔθελ' ἐξ ἔριδος σεῦ ἀμείνονι φωτὶ μάχεσθαι». μᾶλλον δὲ ἂν εἰκότως τῶν μερῶν νομίζοιτο, ὥσπερ καὶ ἡ χρεΐα.
- 29 Εἴρηται μὲν οὖν πολλάκις καὶ παρὰ πάντων τῶν τέχνας γραψάντων, ὅτι τοῖς αὐτοῖς καὶ ἡ γνώμη διαιρεῖται κεφαλαίοις, οἷσπερ καὶ ἡ χρεΐα· ἐμνημονεύσαμεν δὲ τούτων καὶ ἐν τοῖς περὶ τῆς χρεΐας λόγοις. <Περὶ ἀνασκευῆς καὶ κατασκευῆς.> Μετὰ τὴν γνώμην τακτέον τὴν ἀνασκευὴν καὶ κατασκευήν. αὗται γὰρ ἐγγεγυμνασμένους ἡμᾶς ἥδη διὰ τῆς χρεΐας καὶ τῆς γνώμης ταῖς παραδειγματικαῖς καὶ ἐνθυμηματικαῖς ἀποδείξεσι λαβοῦσαι διδάσκουσι διὰ πλειόνων, πῶς δεῖ τοὺς πρὸς τὰς ἀντιθέσεις ἀγῶνας δέχεσθαι, δι' ὧν καὶ ἐν ταῖς τελείαις ὑποθέσεσι δυνησόμεθα τὰ παρὰ τῶν ἐναντίων φερόμενα λύειν τε καὶ πρὸς τὸ δοκοῦν ἡμῖν κατασκευάζειν εὐχερῶς. Ἀνασκευὴ τοίνυν ἐστὶ λόγος ἀνατρεπτικὸς τοῦ πιθανῶς προτεθέντος λόγου καὶ κατασκευὴ τοῦναντίον λόγος κατασκευαστικὸς τοῦ πιθανῶς προτεθέντος λόγου. πρόσκειται δὲ τὸ πιθανῶς ἐν ἀμφοτέροις, ἵνα γνῶμεν, ὡς οὔτε τὰ ὁμολογούμενα ἀληθῆ

ἀνασκευάσομεν οὔτε τὰ ὁμολογούμενα ψευδῆ, ἀλλὰ τὰ δεχόμενα τοὺς ἐφ’ ἐκάτερα λόγους πιθανῶς· οὔτε γὰρ τὰ ὁμολογούμενα ἀληθῆ ἀνατρέποντες ἀληθεῖς φανησόμεθα—οὐδεῖς γὰρ ὁ προσέξων—οὔτε τὰ ὁμολογούμενα ψευδῆ—οὐδεῖς γὰρ ὁ τοῦ πεισθῆναι δεόμενος—, καὶ αὐτὸ πάλιν ἐπὶ τῆς κατασκευῆς οὔτε τὰ ὁμολογούμενα ἀληθῆ κατασκευάσομεν— πάντες γὰρ εἰσι περὶ αὐτῶν ἤδη προπεπεισμένοι—οὔτε τὰ ὁμολογούμενα ψευδῆ— 〈οὐδεῖς γὰρ〉 ἀνέξεται.

- 30 δεῖ οὖν περὶ τὰ πιθανὰ τὴν τοιαύτην μελέτην στρέφεσθαι. Ἰστέον δέ, ὅτι ἡ τούτων τάξις ἀδιάφορος· οὔτε γὰρ τὴν ἀνασκευὴν πάντως προτάξαντες εἴτα κατασκευάσομεν οὔτε αὐτὸ ἐναντίον ὠρισμένως ποιήσομεν, ἀλλ’ ἔχομεν ἐπὶ πολλῆς ἀδείας, ὅποτερὰ ἂν αὐτῶν ἐθέλοιμεν χρῆσθαι προτέρᾳ. ‘Διαιρεῖται δέ’ φασὶ ‘ταῦτα τὰ προγυμνάσματα κεφαλαίοις τούτοις τῷ ἀπιθάνῳ, τῷ ἀδυνάτῳ, τῷ ἀπρεπεῖ, τῷ ἀσυμφόρῳ, τῷ μαχομένῳ καὶ ἔτι τῶν περιστατικῶν μορίων τοῖς ἐμπίπτουσι, τόπῳ 〈ἢ χρόνῳ ἢ προσώπῳ〉 ἢ ἄλλῳ τοιούτῳ τινί.’ ἰστέον δέ, ὅτι τῶν κεφαλαίων τούτων καὶ τάξιν ὠρισμένην ἐπειράθησαν ἀποδοῦναί τινες λέγοντες, ὡς δεῖ τὸ ἀπίθανον προτάττειν, εἴτα ἐπάγειν τούτῳ τὸ ἀδύνατον, εἴτα τὸ ἀσύμφορον, εἴτα τὸ μαχόμενον.
- 31 ἄλλοι δὲ πάλιν καθ’ ἑτέραν διαίρεσιν νενομισμένη τάξει καὶ αὐτοὶ περὶ ταῦτα ἐχρήσαντο. ἡμεῖς δὲ λέγομεν, ὅτι οὔτε πάντα ἐν ἀπάσαις ταῖς ἀνασκευαῖς τε καὶ κατασκευαῖς ἐμπεσεῖται τὰ κεφάλαια οὔτε αὐτὴν ὠρισμένην ἔχει τάξιν, ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐστίν, ἐξ ὧν ἀνασκευάζομεν καὶ κατασκευάζομεν, δεῖ δὲ τὸν γυμναζόμενον ἀκριβῶς, ὅποσα ἐμπίπτει καὶ ὅποια, σκοπήσαντα αὐτὸν εἶναι τὸν τῆς τάξεως κύριον, μᾶλλον δὲ ἔπεσθαι τῇ τάξει τοῦ προκειμένου λόγου. οἷον ἀνασκευάζειν ἡμῖν πρόκειται τὸ περὶ τῆς Δάφνης, εἴτουν διήγημα. ἐνταῦθα ὁψόμεθα τὸ πρῶτον μέρος τοῦ διηγήματος, πότερον ἀδύνατόν ἐστιν ἢ ἀπίθανον καὶ οὕτω τῇ ἐργασίᾳ τοῦ κεφαλαίου χρῆσόμεθα. τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου 〈μέρους τοῦ〉 διηγήματος καὶ ἐφεξῆς ἐπὶ πάντων ὁμοίως· οὕτω γὰρ οὐ συγχυθήσεται ὁ λόγος, ἐπεὶ βιαζομένων ἡμῶν πρὸς τὴν τῶν κεφαλαίων τάξιν κατατέμνειν τὸ διήγημα, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὴν τοῦ διηγήματος ἐπάγειν τὰ κεφάλαια, σύγχυσις ἀναγκαίως γενήσεται τὰ πρῶτα ὡς εἰκὸς τελευταῖα λεγόντων 〈ἡμῶν〉 καὶ τὰ τελευταῖα πρῶτα. δεῖ οὖν, ὅπερ ἔφην, τῇ τοῦ ὑποκειμένου λόγου τάξει καὶ ἡμᾶς ἀκολουθεῖν, ὥσπερ εὐρίσκομεν καὶ τὸν Δημοσθένην ποιήσαντα ἐν ἄλλοις τε καὶ ἐν τῷ Κατὰ Τιμοκράτους λόγῳ.
- 32 τὸν γὰρ νόμον τὸν Τιμοκράτους ὡς ἀσύμφορον διαβάλλων καὶ προελθὼν εἰς τοῦτο, μετὰ τὴν τοῦ νόμου ἐξέτασιν πάλιν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἀρξάμενος κατὰ μέρος τὰ δοκοῦντα ἀσύμφορα εἶναι τίθησι καὶ ἀγωνίζεται. Ὅτι δὲ πρὸς τούτοις κάκεῖνο γνωστόν, ὅτι οὐδὲν κωλύσει καὶ ἐν μέρος τοῦ διηγήματος ὑπὸ πλείονα ἀνάγεσθαι κεφάλαια, οἷον εἰ τύχοι ὑπὸ 〈τὸ〉 ἀσύμφορον καὶ ὑπὸ τὸ ἀπίθανον καὶ ὑπὸ ἕτερον. καὶ χρῆσόμεθα μὲν αὐτῷ ἐν ἅπασιν, τῇ 〈δὲ〉 περὶ τὴν ἐργασίαν διαφορᾷ τὴν ἐξαλλαγὴν μηχανησόμεθα. τὸ δὲ ἀγωνιστικώτατον καὶ μάλιστα ἡμῖν συμβαλλόμενον κεφάλαιόν 〈ἐστὶ〉 τὸ καλούμενον μαχόμενον, ὅπου τοῦτον ὥσπερ ἀντιλέγοντα αὐτὸν ἑαυτῷ καὶ ἐναντίως δείκνυμεν λέγοντα. καὶ τούτου μάρτυς ὁ Δημοσθένης, ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ μετὰ τὴν ἄλλων νόμων ἐξέτασιν, οἷς ἐναντίος ἦν ὁ Τιμοκράτους, ὑπ’ αὐτοῦ τοῦ Τιμοκράτους πρότερον εἰσενεχθέντα ἤδη νόμον ἀναγινώσκων καὶ δεικνὺς τὸν νῦν ἐναντίον. Συλλάβοι δ’ ἂν πολλάκις 〈καὶ〉 ἢ ἐκ τῶν περιστατικῶν μάχῃ ἐλεγκτικὸν ποιούσα τὸν λόγον, οἷον ἐν ὁποίοις τόποις Δάφνη ἦν ἢ ἐν ὁποίοις χρόνοις ἢ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον ἐμπίπτει.
- 33 Ὅτι κάκεῖνο γνωστόν, ὡς οἱ μὲν κατὰ μέρος τιθέντες ἠγωνίσαντο, οἱ δὲ πρὸς ὅλον ἐμαχέσαντο τὸν λόγον. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ μᾶλλον ἀμείνων ἢ κατὰ μέρος εἶναι μάχῃ· ἀγωνιστικώτερος γὰρ 〈οὕτως〉 ὁ λόγος γίνεται. οὐδὲν δὲ κωλύει μετὰ τὸ προοίμιον διηγησαμένους τὸν 〈ὅλον〉 λόγον εἴτα οὕτω πάλιν τιθέναι κατὰ μέρος· συμβήσεται γὰρ οὕτως σαφεστέραν τὴν ἐξέτασιν γίνεσθαι. τοῖς δὲ αὐτοῖς κεφαλαίοις καὶ ἐν τῇ κατασκευῇ διὰ

τῶν ἐναντίων ἐπιχειρημάτων χρησόμεθα. Τριῶν δὲ ὄντων, ὡς τοῖς πολλοῖς δοκεῖ, τῶν τῆς ῥητορικῆς μερῶν <περὶ> τὸ δικανικὸν μᾶλλον ἢ μελέτη ἐν τοῖς προγυμνάσμασι τούτοις γίνεται· τὸ γὰρ συμφέρον, ὅπερ ἐστὶ τοῦ συμβουλευτικοῦ, οὐ πρωτοτύπως ἐνταῦθα ἐξετάζεται, ἀλλ' ἐπὶ ταῖς ἄλλαις ἀποδείξεσιν εἰσφέρεται. Καὶ πέντε ὄντων τῶν τοῦ λόγου μερῶν εὗροις ἂν τῶν ἄλλων μελέτην ἐκτὸς τῶν ἐπιλόγων· καὶ γὰρ προοιμιακῶν ἐννοιῶν γυμνασία γένοιτ' ἂν καὶ διηγήσεων καὶ ἀντιθέσεων καὶ λύσεων· πρὸς δὲ τὴν τῶν ἐπιλόγων διδασκαλίαν ὁ κοινὸς ἀρμόσει τόπος, περὶ οὗ μετὰ ταῦτα ἐροῦμεν.

34 Εἰρήκαμεν γὰρ πολλάκις, ὅτι τῶν προγυμνασμάτων τὰ μὲν ἐστὶ μέρη, τὰ δὲ καὶ μέρη καὶ ὅλα. ἢ τοίνυν ἀνασκευὴ καὶ κατασκευὴ τῶν ὡς μερῶν ἐμπιπτόντων ἐστὶ μόνων, καίτοι <με> οὐ λέληθεν ὡς εἰσὶ τινες, οἱ νομίζουσι δύνασθαι ταῦτα τὰ προγυμνάσματα καὶ αὐτὰ ἐφ' ἑαυτῶν πληροῦν ὑπόθεσιν. καὶ τούτου τεκμήριον λέγουσιν εἶναι τὸν Ὑπὲρ τῶν τεσσάρων Ἀριστείδου λόγον, ὃν ἀνασκευὴν ἡγοῦνται. ἀλλ' οἱ τοιοῦτοι δηλοῖ εἰς τὴν τοῦ ἀντιρρητικοῦ καλουμένου εἵδους ἀγνοοῦντες [καὶ] διαίρεσιν καὶ ἀνασκευὴν <τὴν> ἀντίρρησιν ὀνομάζοντες. ὥστε ταῦτα τῶν ὡς μερῶν παραλαμβανομένων ἂν εἴη μόνων καὶ τῶν οὐδέποτε ἐφ' ἑαυτῶν δυναμένων πληροῦν ὑπόθεσιν, εἰ καὶ δοκεῖ ἐξ ἀπάντων σχεδὸν τῶν τοῦ λόγου μερῶν συνίστασθαι. ἀλόγως δὲ οἱ διὰ πάντων μὲν ἐπεξιόντες, μὴ ἐξετάζοντες δὲ τὰς διαφοράς, μὴδ' ὀρῶντες, τί μὲν ἐνταῦθα πρὸς τὸ ὅλον ἐλλείπει, τί δ' ἀντιρρήσεως ἴδιον, ἐπὶ τὸ ἀντιρρητικὸν εἶδος τὸν λόγον ἀνάγουσι. Χρὴ δ' ἐν τούτοις τοῖς γυμνάσμασιν ἤδη ἐναγωνιωτέροις ἢ [καὶ] κατὰ τὰς χρεῖας καὶ τὰς γνώμας προοιμίους χρῆσθαι· ὅσω γὰρ ἐπὶ τὰ μεῖζω προερχόμεθα ἀπὸ τῶν ἐλαττόνων, τοσοῦτον καὶ πλείονος ἐπιμελείας περὶ ἕκαστον τῶν εἰρημένων <δεόμεθα> .

35 <Περὶ κοινοῦ τόπου.> Τὸν κοινὸν τόπον οἱ μὲν μετὰ τὴν ἔκφρασιν ἔταξαν, ἕτεροι δὲ πρὸ τῆς ἀνασκευῆς τε καὶ κατασκευῆς, ἄλλοι δὲ ἄλλως, οἱ δὲ ἀρίστην αὐτῷ τάξιν ἐπιτιθέντες ἐπὶ τῇ ἀνασκευῇ καὶ κατασκευῇ τοῦτον παραλαμβάνουσι. καὶ δικαίως· εἰ γὰρ τὰ προγυμνάσματα διὰ τοῦτο τὴν ἀρχὴν εὗρηνται, ἵνα τούτοις γυμναζόμενοι πρότερον εἴθ' οὕτως τοῖς τελείοις ἐπιχειρῶμεν λόγοις, καὶ εἰ πάντως τῶν γυμνασμάτων ἕκαστον πρὸς ἐνὸς τῶν τοῦ λόγου μερῶν μελέτην ἐπιτηδεῖως φαίνεται ἔχειν, ἐχρῆν τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἀκολουθίαν καὶ τάξιν μιμησαμένους ἐπὶ τῇ ἀνασκευῇ τε καὶ κατασκευῇ τάττειν τὸν κοινὸν τόπον. εἰ γὰρ πέντε <τὰ> μέρη τοῦ λόγου, προοίμια, διηγήσεις, ἀντιθέσεις, λύσεις, ἐπίλογοι, ὧν τελευταῖον μέρος τὸ τῶν ἐπιλόγων, εἰκότως μετὰ τὸ τοῖς ἄλλοις ἐγγυμνασθῆναι διὰ τῶν προειληφόντων καὶ μάλιστα μετὰ τὸ διδαχθῆναι, πῶς δεῖ τοῖς ἀγῶσι κεχρῆσθαι καὶ πῶς διαμάχεσθαι χρὴ πρὸς τὰς δοκούσας εἶναι ἰσχυρὰς ἀντιθέσεις, ἅπερ ἦν ἐν τῇ ἀνασκευῇ τε καὶ κατασκευῇ, δεῖ τὸ γυμνάζον ἡμᾶς πρὸς τοὺς ἐπιλόγους προγύμνασμα παραλαμβάνειν, ὅπερ ἐστὶν ὁ κοινὸς τόπος.

36 ὅπως μὲν γὰρ προοίμια ἐργαστέον, ἐδίδαξε καὶ ἡ χρεία καὶ ἡ γνώμη· ὅπως δὲ δεῖ κεχρῆσθαι τοῖς διηγήμασιν, ἐμάθομεν ἐν αὐτῷ τῷ προγυμνάσματι τῷ καλουμένῳ διηγήματι καὶ μέντοι <καὶ> ἐν τῇ ἀνασκευῇ τε καὶ κατασκευῇ πρὶν κατὰ μέρος ἀγωνίσασθαι τὸν ὅλον λόγον, πρὸς ὃν ἡ μάχη, διηγησάμενοι· πρὸς δὲ ἀντιθέσεις καὶ λύσεις ἐγύμνασεν ἡ ἀνασκευὴ τε καὶ κατασκευὴ. λείπεται τοίνυν ὁ ἐπίλογος, οὗ πληροῖ χρεῖαν ὁ κοινὸς τόπος. Κοινὸς δὲ τόπος ἐστὶν αὕξισις καὶ καταδρομὴ ὁμολογουμένου ἀδικήματος· <ἄλλοι δ' οὕτως ὀρίζονται· κοινὸς τόπος ἐστὶν αὕξισις ὁμολογουμένου ἀδικήματος> ἢ ἀνδραγαθήματος. Πρῶτον οὖν λεκτέον, διὰ τί κοινὸς λέγεται τόπος. κοινὸς μὲν οὖν, ὅτι οὐ κατὰ ὠρισμένου προσώπου ἐστίν, οἷον κατὰ Τιμάρχου πόρνου ἢ κατὰ Λυκόφρονος μοιχοῦ, ἀλλ' ἀπλῶς κατὰ πόρνου ἢ μοιχοῦ· τόπος δέ, ὅτι τόπος τὰ ῥητορικὰ ἐπιχειρήματα λέγεται, ἵν' ἢ κοινὸν ἐπιχείρημα, ἢ ὅτι ὥσπερ <ἀπὸ τόπου ἦτοι> ἀπὸ τινος κοινοῦ χωρίου ἐντεῦθεν ὀρμώμενοι καὶ τοὺς κατὰ τῶν ὠρισμένων προσώπων ῥαδίως ποιούμεθα λόγους.

Εἵπομεν δέ, ὅτι ὀριζόμενοι τινες εἰρήκασιν τὸν κοινὸν τόπον αὖξῃσιν ὁμολογουμένου ἀδικήματος ἢ ἀνδραγαθήματος. οἱ δὲ τοῦτο λέγοντες τοῖς νοῦν ἔχουσι τῶν τεχνογράφων ἀμαρτάνειν ἔδοξαν· οὐ γὰρ δεῖ φασίν· ὁμολογουμένων ἀγαθῶν αὖξῃσιν ποιεῖσθαι ἐν τῷ κοινῷ τόπῳ, ἐπεὶ λήσομεν ἐγκωμίῳ, ὅπερ τοῦ πανηγυρικοῦ μέρους τὸ μέγιστον, ἐν κοινῷ τόπῳ χρώμενοι. τί γὰρ ἐστὶν ἐγκώμιον ἢ αὖξῃσι τῶν ὁμολογουμένων ἀγαθῶν; λεκτέον οὖν πρὸς τοὺς λέγοντας δεῖν ὑπὲρ τινων ἐν κοινῷ τόπῳ ποιεῖσθαι τοὺς λόγους· πότερον ὑπὲρ αὐτῶν ἐροῦμεν, καθ' ὧν ἤδη εἰρήκαμεν, ἢ ὑπὲρ ἐτέρων; εἰ μὲν γὰρ ὑπὲρ αὐτῶν, καθ' ὧν καὶ ἡ κατηγορία γεγένηται, οἷον κατὰ τοῦ φονέως καὶ ὑπὲρ τοῦ φονέως, οὐκέτι τὸ πρᾶγμα ὁμολογεῖται· εἰ δὲ ὑπὲρ ἐτέρων τῶν τὰ ὁμολογούμενα ἀγαθὰ διαπεπραγμένων, τῷ ἐγκωμίῳ μᾶλλον ἀρμόζων ὁ τοιοῦτος λόγος φανεῖται. ὥστε οὐκ ἂν δειχθεῖν τὸ δεῖν ἐν κοινῷ τόπῳ λέγειν ὑπὲρ τινος, ἀλλὰ πάντως τὴν καταδρομὴν χρὴ γίνεσθαι 〈ἐν αὐτῷ〉 κατὰ ἀνθρώπου ὁμολογουμένως ἡδικηκός καὶ ἐξεληλεγμένου, ὥστε καὶ ὡς ἐν δευτερολογία τοὺς λόγους ποιησόμεθα.

38 ‘Ἄλλοι 〈δ'〉 ὥρισαντο οὕτως κοινὸς τόπος ἐστὶν αὖξῃσι καὶ καταδρομὴ ὁμολογουμένου 〈κακοῦ〉 πράγματος. οὗτοι δὲ ὑπὸ τὸν κοινὸν τόπον ἄγουσι πάντα τὰ διαβολῆς ἄξια, ἀγνοοῦντες ὅτι ἐστὶ τινὰ πράγματα, ἃ οὐχ ὑπὸ κοινὸν τόπον ἀλλ' ὑπὸ ψόγον ἀχθείη γε δικαιότερον. ταῦτα δὲ ἐστὶν, ἐφ' οἷς γινομένοις οὐ μία τιμωρία παρὰ τῶν νόμων ὥρισται· οἷον κατὰ οἰνόφλυγος ἢ κατὰ τοῦ ὅλως πράττοντός τι πρᾶγμα φαῦλον καὶ μέμψεως ἄξιον οὐ μέντοι γε παρὰ νόμον τινὰ τὸν καὶ τιμωρίαν ἐπιβάλλοντα τῷ πράττοντι ἀπηγορευμένως οὐκ ἂν τις κοινῷ τόπῳ χρῶτο μᾶλλον ἢ ψόγῳ, ἀλλὰ τυχὸν κατὰ μοιχοῦ καὶ κατὰ ἱεροσύλου καὶ κατὰ ἄλλων, καθ' ὧν καὶ τὰ ἐπιτίμια παρὰ τῶν νόμων τέτακται. διαφέρει γὰρ ὁ κοινὸς τόπος τοῦ ψόγου τούτῳ μάλιστα, 〈καθ'〉 ὃ ἐν μὲν τῷ κοινῷ τόπῳ δικασταὶ εἰσιν οἱ ἐπὶ τιμωρίᾳ τοῦ ἡμαρτηκόςτος παρακαλούμενοι, ἐν δὲ τῷ ψόγῳ ἀκροαταὶ πρὸς μῖσος κινοῦνται αὐτοῦ, καθ' οὗ ἡ διαβολὴ γίνεται. ἔτι δὲ 〈καὶ〉 κατ' ἐκεῖνο διαφέρει, ὅτι ἐν μὲν τῷ κοινῷ τόπῳ ἀόριστόν ἐστι τὸ πρόσωπον, ἐν δὲ τῷ ψόγῳ ὠρισμένον, ὅταν προσώπου διαβολὴν, ἀλλὰ μὴ [μόνου] πράγματος ποιῶμεθα. Διαιροῦντες δὲ τὸν κοινὸν τόπον εἰρήκασιν οὕτω· τῶν κοινῶν τόπων, φαμέν, οἱ μὲν εἰσιν ἀπλοῖ, οἱ δὲ διπλοῖ· ἀπλοῖ μὲν οἷον κατὰ ἱεροσύλου ἢ κατὰ προδότου· διπλοῖ 〈δ'〉 οἷον κατὰ ἱερέως ἱεροσύλου ἢ κατὰ στρατηγοῦ προδότου’.

39 ἀμαρτάνουσι δὲ καὶ οὗτοι τῇ τοῦ στρατηγοῦ ἢ ἱερέως προσθήκῃ οἰόμενοι διπλοῦς ἀποτελεῖν τοὺς κοινούς τόπους, οἷον εἰ λέγοι τις κατὰ μοιχοῦ φονέως—ἐνδέχεται γάρ—ἢ κατὰ κλέπτου φονέως ἢ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον, ἐν ᾧ δύο εἰσὶν ἀδικήματα, ὧν καὶ ἑκάτερον ἰδίαν κρίσιν ἐπιδέχεται. κατὰ στρατηγοῦ δὲ προδότου ἢ κατὰ ἱερέως ἱεροσύλου οὐκ ἂν καλοῖτο διπλοῦς τόπος· ἢ γὰρ τοῦ ἱερέως καὶ ἢ τοῦ στρατηγοῦ προσθήκη χορηγίαν μὲν ἂν παρέχοι τῇ καταδρομῇ πλείονα—ἄλλως γὰρ κατὰ ἀπλῶς προδότου καὶ ἄλλως κατὰ στρατηγοῦ προδότου τὸν λόγον εὐπορήσομεν—, διπλοῦς δὲ οὐκ ἂν ἀποτελοῖμεν τόπους, ἐπεὶ περιαιρεθέντος τοῦ τῆς προδοσίας ὀνόματος κατὰ στρατηγοῦ ἢ κατὰ ἱερέως μόνου τί ἂν τις καὶ λέγοι; Ἐπειδὴ δὲ εἴρηται, ὅτι ἐπιλόγου πληροὶ χρεῖαν 〈ὁ κοινὸς τόπος〉 καὶ ὅτι ὡς ἐν δευτερολογία τοῦτον ἐργαστέον, ζητητέον, εἰ ἐν τῷ κοινῷ τόπῳ καὶ προοιμιασόμεθα ἢ εὐθὺς ἤξομεν [καὶ] ἐπὶ τὴν ἄλλην διαίρεσιν. φαμέν 〈οὖν〉, ὅτι δεῖ καὶ προοιμιακαῖς ἐννοίαις κεχρηῆσθαι, εἰ καὶ τινες εὐθὺς ἦλθον ἐπὶ τὰ πράγματα· εὐρίσκομεν γὰρ τοὺς τε ἄλλους ῥήτορας καὶ αὐτὸν τὸν Δημοσθένην πολλάκις μετὰ τὸ τὴν πᾶσαν ἐργάσασθαι ὑπόθεσιν ἐν αὐτῷ τῷ μέλλειν ἄπτεσθαι τῶν ἐπιλόγων οἷον προοιμίῳις τισὶ κεχρημένον, δι' ὧν προσέχειαν ἐργάζεται.

40 καὶ ἔστιν ὅλως καὶ ἢ τῶν προοιμίῳν καὶ ἢ τῶν ἐπιλόγων χρήσις παρ' αὐτῷ 〈ἀ〉 διάφορος· ταῖς τε γὰρ προοιμιακαῖς ἐννοίαις καὶ ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν μέσοις κέχρηται τοῖς λόγοις καὶ δὴ καὶ πρὸς τῷ τέλει, καὶ [πρὸς] αὐτοῖς ἤδη τοῖς ἐπιλόγοις ἔν τε τοῖς μέσοις καὶ ἐν 〈τῷ〉 τέλει.

οὐδὲν ἂν <οὖν> κωλύοι καὶ <ἐν κοινῷ τόπῳ> προοιμιάζεσθαι. εἰ δέ, ὅτι [καὶ] δευτερολογία ἐστί, καὶ διὰ τοῦτο παραιτοῦνται τὰ προοίμια, τεχνικῶ μὲν κέχρηται λόγῳ· πάντα γάρ, ὅσα διὰ προοιμίων δεῖ ἐργάζεσθαι, ὁ πρότερος ἔσχε λόγος· ὅμως <δὲ> καὶ οὕτως <χρή τις εἶναι προοιμιακὰς ἐννοίας, ὥς ἂν μὴ καὶ οὕτως> ἀκέφαλος φαίνεται ὁ λόγος· δέδεικται γάρ, ὅτι κεφαλῆς τάξιν ἐπέχει τὰ προοίμια, καὶ φαίνεται καὶ ὁ Δημοσθένης ἐν ταῖς δευτερολογίαις αὐτοῖς χρησάμενος, οἷον ἐν τῷ Κατὰ Ἀνδροτίωνος καὶ ἐν τῷ Κατὰ Τιμοκράτους, καὶ μέντοι καὶ ἐν τῷ Πρὸς Λεπτίνην, εἰ καὶ βραχύ, ὅμως γοῦν οἷον προοίμιον ἔταξε.

41 τούτου δὲ δειχθέντος ζητητέον, εἰ ἐνὶ χρησόμεθα προοιμίῳ ἐν τῷ κοινῷ τόπῳ ἢ καὶ πλείοσιν. φαιμέν οὖν, ὅτι ἔξεστι <καὶ ἐνὶ> καὶ πλείοσιν· εἰ γὰρ μελέτης ἕνεκεν παραλαμβάνεται, οὐδὲν κωλύει ἐνὶ καὶ πλείοσιν ἐγγυμνάζεσθαι. οὐχ ὥριστα δὲ ἡ τῶν προοιμίων ποσότης, ἀλλ' ἡ χρεία τὸ πλεόν ἢ [τὸ] ἔλαττον ὀριεῖ τῷ ῥήτορι· αὐτίκα γοῦν καὶ μέχρι πέντε προῆλθόν τινες προοιμίων, καὶ οὐδὲν ὁ λόγος ἐβλάβη. ὥστε, <ὅπερ> εἶπον, καὶ πλείοσι προοιμιακαῖς ἐννοίαις [καὶ] ἐν τῷ κοινῷ τόπῳ χρησόμεθα. εἰ δὲ ἀρετὴ προοιμίου τὸ ἴδιον αὐτὸ τῆς ὑποθέσεως εἶναι καὶ μὴ πάσαις τὸ αὐτὸ ἀρμόζειν ὑποθέσεσιν, <ἐν> τῷ κοινῷ τόπῳ—οὐχ ὥρισμένου δὴ τοῦ προσώπου, καθ' οὗ ποιούμεθα τοὺς λόγους—πῶς ἂν ἰδιάζοντα εὐρεθείη προοίμια; λέγομεν τοίνυν, ὅτι δεῖ ἐν τῷ κοινῷ τόπῳ ἀντὶ ὥρισμένου προσώπου τῇ τοῦ πράγματος ποιότητι προσαρμόζειν τὰ προοίμια, οἷον ἵνα ἀρμόζη κατὰ παντὸς μὲν, εἰ τύχοι, μοιχοῦ, μηκέτι δὲ τὰ αὐτὰ <καὶ> κατὰ [τοῦ] προδότου, ἢ κατὰ προδότου μὲν, μηκέτι δὲ κατὰ ἱεροσύλου καὶ ὅλως ἵνα μόνοις τοῖς ὑποκειμένοις πράγμασιν ἐπιτήδεια φαίνοιτο· καὶ οὕτως ἡ ἰδιότης αὐτοῖς γενήσεται. πᾶν δὲ προοίμιον, ὥς ἐν κεφαλαίῳ εἶπεῖν, ἐκ τεσσάρων λαμβάνεται τούτων· ἢ ἀπὸ τοῦ πράγματος ἢ ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου ἢ ἀπὸ τῶν δικαστῶν ἢ ἀφ' ἑαυτοῦ· καὶ τοῦτο ἐν παντὶ λόγῳ παρατηρητέον.

42 Διαιρεῖται δὲ ὁ κοινὸς τόπος παρ' ἄλλοις ἄλλως· οἱ μὲν γὰρ τὸ πρᾶγμα, ὃ κρίνουσι, πρῶτον τάττουσιν, οἱ δὲ τὰ προβεβιωμένα ἐξετάζουσιν, ἅπερ καὶ πρὸ τοῦ πράγματος καλοῦσιν, ἄλλοι δὲ εὐθὺς ἐπὶ τὰ συγκριτικὰ ἔρχονται. ἐπειδὴ δὲ οἱ καλῶς διαιροῦντες οὐκ ἐδοκίμασαν οὐδεμίαν τούτων τῶν τάξεων· οὔτε γὰρ τὰ πρὸ τοῦ πράγματος ἔφασαν δεῖν πρῶτον τάττειν—ἄτοπον γὰρ πρὸ τοῦ παρόντος βίου τὸν παρελθόντα ἀνασκέπτεσθαι—οὔτε αὐτὸ τὸ πρᾶγμα πρῶτον—οὐ γὰρ νῦν τοῦ διδάσκειν, ἀλλὰ τοῦ παροξύνειν χρεῖα, οὐ γὰρ διηγείσθαι μέλλομεν αὐτὰ ἐν τῷ προτέρῳ λόγῳ δηλονότι μεμαθηκόσιν—ἀλλ' οὐδὲ συγκρίσεις ἐπάξομεν μὴ πρότερον τὸ παρὸν αὐξήσαντες· διὰ τοῦτο οὖν ἔταξαν μετὰ τὰ προοίμια πρῶτην <τὴν> τοῦ ἐναντίου σύστασιν, ἣν καὶ ἔπαινόν τινες τοῦ ἡδικομένου καλοῦσι πράγματος. ἔστι δὲ τὸ κεφάλαιον τοῦτο τοιοῦτον· οἷον εἰ κατὰ μοιχοῦ λέγομεν, ἐπαινέσομεν τὴν σωφροσύνην, εἰ κατὰ τυράννου, τὴν δημοκρατίαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ καλά, εἰ κατὰ προδότου, τὴν περὶ τὴν πόλιν εὐνοίαν, καὶ ὅλως οὕτως ἐπὶ πάντων τὰ ἐναντία ζητήσομεν. καὶ μετὰ τὸ ἐργάσασθαι δεόντως ἐπάξομεν τὸ πρᾶγμα, οὐχ ὥς διηγούμενοι, ἀλλ' ὥς δεινοποιοῦντες καὶ ἐν τῶν χαλεπωτάτων ἀποδεικνύντες, καὶ εὐθὺς ἐπισυνάψομεν αὐτῷ τὴν καλουμένην περιοχὴν, ἐν ἣ δειξόμεν, πόσα τῷ νῦν τούτῳ συναδικεῖται πράγματι, οἷον ὅτι νόμοι καταλύονται, δικαστήρια, βουλευτήρια, πάντα ἀπλῶς τὰ τῆς πόλεως καλά, καὶ ἀπλῶς εἶπεῖν τῇ εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῇ χρησόμεθα, <ἐξ> ἐνὸς τούτου τὰ ἔσχατα συμβαίνειν λέγοντες.

43 καὶ οὕτω χώραν ἔχει τὰ συγκριτικά, ἐν οἷς πρὸ τῶν ἄλλων φροντιοῦμεν, ὥστε ὁμοιογενέσι κεχεῖσθαι πράγμασιν. ὁμοιογενῆ δὲ λέγεται τὰ ἐν ταῖς αὐταῖς αἰτίαις γινόμενα· οἷον εἰ κατὰ τυμβωρύχου λέγοιμεν, τὴν σύγκρισιν ἐργασόμεθα πρὸς κλέπτας, πρὸς ἱεροσύλους, πρὸς πάντας τοὺς κέρδους ἕνεκα τὰ τοιαῦτα τολμῶντας. γενήσονται δὲ αἱ συγκρίσεις ἀπὸ τοῦ μείζονος, ἀπὸ τοῦ ἐλάττονος, ἀπὸ τοῦ ἴσου· τῷ μὲν γὰρ μείζονι ἴσον αὐτὸ ἀποδείξομεν, τοῦ δὲ ἴσου μείζον, ἐπὶ

μέντοι τοῦ ἀπὸ τοῦ ἐλάττονος ἐπιτιμήσει χρησόμεθα, λέγοντες ἄτοπον εἶναι ἐπὶ μὲν δραχμῇ εὐθύνεσθαι τινα, ἐπὶ δὲ ἱεροσυλίᾳ τοῦτον μένειν ἀτιμώρητον. <ἰστέον δὲ ὥς> οὔτε κατὰ τοὺς τρεῖς τόπους πάντως ἐμπεσοῦνται αἱ συγκρίσεις οὔτε κατὰ ὠρισμένην τάξιν, ἀλλὰ καὶ ποῖα δεῖ πρῶτα ἢ δεύτερα ἢ τρίτα ἐξετάσαι, ἢ ποῖα <ὅλως> ἐμπεσεῖται ἢ ποῖα ἐκλείψει, ὁ διαιρῶν εἴσεται. ἐργασάμενοι δὲ τὰ συγκριτικά εὐθὺς καὶ τοῖς καλουμένοις πρὸ τοῦ πράγματος χρησόμεθα. ποιησόμεθα δὲ <καὶ> ἐν τούτοις φροντίδα τοῦ ὁμοιογενῆ ταῦτα εἶναι.

44 στοχαζόμενοι γὰρ τῶν προγεγενημένων καὶ λέγοντες μετὰ πολλὰ ἕτερα καὶ τὰ νῦν ταῦτα τὸν κρινόμενον διαπεπρᾶχθαι ὀφείλομεν τὸ πιθανὸν προσάγειν τοῖς λόγοις ἐκ τοῦ ὅμοια τοῖς νῦν κρινομένοις ἐπιζητεῖν πράγματα· οἷον τυχὸν ὥς ἐπὶ τυμβωρυχίᾳ κρινομένου τινὸς λέγομεν, ὅτι ὥς εἰκὸς πολλὰς πρότερον κλοπὰς ἐργασάμενος τὸ τελευταῖον <καὶ> ἐπὶ ταύτην <ἦλθε> τὴν ἀφορμὴν τοῦ κέρδους, καὶ ἔστι τοῦτο <τὸ> κεφάλαιον <τὸ> πρὸ τοῦ πράγματος εἰκὸς τοῖς ὀνομαζομένοις παρακατηγορήμασιν ἐν [ταύταις] ταῖς τελείαις ὑποθέσεσιν, ἃ ἐκεῖ παραλαμβάνομεν οὐχ ὡς πρωτοτύπως κρίνοντας, ἀλλὰ ὡς διὰ τούτων τὰ ἐν τῷ νῦν κρινόμενα πιστούμενοι· οἷον ὁ Δημοσθένης, βουλόμενος δεῖξαι τὸν Μειδίαν ἐκ προαιρέσεως ὑβρικότα κατὰ τὸν καιρὸν τῆς χορηγίας, ἐμνημόνευσε καὶ παλαιῶν αὐτοῦ ἀδικημάτων καὶ πρὸς ἄλλους ὕβρεων, ἵνα ἐξ ἐκείνων καὶ τοῖς νῦν τινα ἰσχὺν παράσχη. οὕτως οὖν ἐν τῷ κοινῷ τόπῳ τὸν κρινόμενον διαβαλόντες ἔκ τε τῶν νῦν καὶ τῶν πάλοι πεπραγμένων ἤξομεν ἐπὶ τὰ τελικὰ καλούμενα κεφάλαια, ἃ διὰ τί μὲν εἴρηται οὕτως, κατὰ καιρὸν μαθησόμεθα· ἔστι δὲ ταῦτα τὸ συμφέρον, τὸ δίκαιον, τὸ νόμιμον, τὸ δυνατόν, τὸ ἔνδοξον, τὸ ἀναγκαῖον, τὸ ῥάδιον, ὧν τοῖς ἐμπίπτουσι χρησόμεθα· οὐ γὰρ πᾶσα ἀνάγκη διὰ πάντων ἰέναι, πλεονάσει δὲ ὅμως τὸ συμφέρον.

45 καὶ οὕτω μετὰ τὴν τῶν κεφαλαίων ἐργασίαν τὴν μόνην αὐτῷ λοιπὴν ἀφορμὴν πρὸς σωτηρίαν ἀναιρήσομεν. ἔστι δὲ αὕτη ἡ τοῦ ἐλέου ἐκβολὴ ὀνομαζομένη, ἥπερ εἰώθασιν οἱ κατηγορούμενοι χρῆσθαι μετὰ <τὸ> μηδεμίαν ἐλπίδα ἔχειν τοῦ φυγεῖν δύνασθαι. καὶ θέντες αὐτὴν καὶ πλατύναντες, ὡς ἐνδέχεται, λύσομεν [δὲ] πάλιν δι' αὐτῶν <τε> τῶν τελικῶν κεφαλαίων, οἷς ἂν δυνώμεθα χρώμενοι, καὶ διὰ τῆς καλουμένης ὑποτυπώσεως. ἔστι δὲ ἡ ὑποτύπωσις κεφάλαιον ὑπ' ὅψιν ἄγον τὰ γεγενημένα καὶ δι' ἐκφράσεως θεατὰς τῶν ἀτόπων ἐργαζόμενον ἡμᾶς, σκοπεῖν δὲ ἐπὶ τούτου δεῖ τοῦ κεφαλαίου, ὅπως μὴ λάθωμεν ἐκφράζοντας αἰσchrὰ πράγματα, ὃ συμβαίνει, ὅταν κατὰ μοιχοῦ τινος ἢ παιδοφθόρου ποιώμεθα τοὺς λόγους· ἐπὶ γὰρ τῶν τοιούτων φεύγειν δεῖ τὴν διατύπωσιν· ἐκφράζοντας γὰρ πλεόν ἡμᾶς αὐτοὺς ἢ ἐκεῖνον διαβαλοῦμεν. ἀλλ' εἰ δεῖ χρῆσθαι ἐπὶ τοιούτων πραγμάτων ὑποτυπώσει, παραστήσομεν αὐτοῦ διὰ ταύτης <τὴν> προπέτειαν, θρασύν τινα ἄνθρωπον καὶ καταφρονοῦντα τῶν νόμων ἐκφράζοντας καὶ διὰ τοῦτο λέγοντες αὐτὸν μηδὲ αὐτὰς ὀκνῆσαι τὰς οὕτως ἀτόπους τῶν πράξεων. καὶ ταῦτα μὲν τὰ κεφάλαια, οἷς ὁ κοινὸς τόπος διαιρεῖται. τῶν δὲ προγυμνασμάτων τῶν μὲν ὄντων μερῶν, τῶν δὲ μερῶν καὶ ὅλων ὁ κοινὸς τόπος ἐστὶ ποτὲ μὲν τῶν ὡς μερῶν παραλαμβάνομένων, ποτὲ δὲ καὶ τῶν ὡς ὅλων.

46 ἔστι γὰρ ὅπου καὶ ὅλην ὑπόθεσιν ἀρκέσει πληρῶσαι, ὡς εὐρίσκομεν ἐν ταῖς δευτερολογίαις, ἐν αἷς ἀκριβῶς τῶν προτέρων κατηγορησάντων καὶ ταῖς ἀποδείξεσι χρησαμένων οἱ δεύτεροι κοινοῖς τόποις κέχρηται, καταδρομὴν τῶν ἡμαρτηκότων ποιούμενοι καὶ παρακαλοῦντες ἐπὶ τὴν ψῆφον τοὺς δικάζοντας. καὶ τούτου τεκμήριον ὁ λόγος ὁ Κατὰ Ἀριστογείτονος, ἀντικρυς ὧν ἐπίλογος· οὐδαμοῦ γὰρ ἰσχυραὶ ἀντιθέσεις οὐδὲ ἀγῶνος μεσταὶ ἀποδείξεις, ἀλλὰ καταδρομὴ πανταχοῦ. Ἰδίον δὲ ἐπιλόγων τὸ δεινώσεις παραλαμβάνειν καὶ σχετλιασμοὺς καὶ παθητικὴν ὅλως ἐργάζεσθαι τὴν φράσιν καὶ αὐτῇ δὲ τῇ ὑποκρίσει κεχρῆσθαι περιπαθεστέρα, ἅπερ δεῖ πάντα ἐν τῷ κοινῷ τόπῳ φυλάττειν· ἔστι γὰρ, ὅπερ ἔφην, ἐπίλογος, εἰ καὶ μὴ πάντα ἔχει, ὅσα ὁ ἐπίλογος, ἀλλὰ κατὰ τινα διαφέρει. <τίνα δὲ ἐστὶ τὰ τοῦ ἐπιλόγου ἴδια καὶ κατὰ τί τοῦ κοινοῦ

τόπου διαφέρει, > ἐν ἐτέρῳ καιρῷ μαθησόμεθα. Ὅτι δὲ τριῶν ὡς ἐν κεφαλαίῳ τῆς ῥητορικῆς ὄντων μερῶν τὴν περὶ τὸ δικανικὸν ὁ κοινὸς τόπος ἐπαγγέλλεται μελέτην, δῆλον ἅπασιν τοῖς <μὴ> προσδεχομένοις ἐν κοινῷ τόπῳ τοὺς ὑπὲρ ἀριστεῶν ἢ τυραννοκτόνων ἢ τῶν ὅλως ἀγαθόν τι πεποιηκότων λόγους· ἐπεὶ κατὰ γε ἐκείνους γένοιτο ἂν τις <ἐν> τῷ κοινῷ τόπῳ καὶ περὶ τὸ πανηγυρικὸν γυμνασία.

47 <Περὶ ἐγκωμίου καὶ ψόγου.> Ἔστι μὲν οὐκέτι ἀπλοῦς ὁ περὶ τοῦ ἐγκωμίου λόγος, ἀλλὰ πολυσχιδής τε καὶ εἰς πολλὰ διαιρούμενος· καὶ γὰρ οἱ ἐπιβατήριοι καὶ οἱ προσφωνητικοὶ καὶ <οἱ> ἐπιθαλάμιοι καὶ οἱ ἐπιτάφιοι καὶ μέντοι γε καὶ οἱ εἰς θεοὺς ὕμνοι καὶ πάντες ἀπλῶς οἱ εὐφημίαν ἔχοντες λόγοι ὑπὸ τοῦτο τὸ εἶδος τάττονται. δεῖ δὲ τοσαῦτα περὶ αὐτοῦ εἰπεῖν νῦν, ὅσα πρὸς ἀρχομένους ἀρμόζει. Καὶ πρῶτόν γε ἐκεῖνο ἐζήτῃται, διὰ τί τριῶν ὄντων, ὡς <ἐν> γένει εἰπεῖν, τῶν τῆς ῥητορικῆς μερῶν ἢ εἰδῶν ἢ ὅπως τις ἐθέλοι καλεῖν, τοῦ τε συμβουλευτικοῦ <καὶ> δικανικοῦ καὶ πανηγυρικοῦ, τὸ τρίτον μέρος, λέγω δὴ τοῦτο τὸ πανηγυρικόν, οὗπὲρ ἐστὶ τὸ ἐγκώμιον, ἐν τοῖς προγυμνάσμασι τέτακται. εἰ γὰρ ἕκαστον τῶν ἄλλων προγυμνασμάτων εὗρηται διὰ τὸ εἰς ἓν τι τῶν τελείων ὑποθέσεων ἡμᾶς γυμνάζειν, ὅτου χάριν τοῦτο τέλειον ὂν ἐν τοῖς μέρεσι παρείληπται; φαμὲν οὖν πρὸς τοῦτο, ὅ τι ἤδη πρότερον εἰρήκαμεν, ὅτι τῶν προγυμνασμάτων τὰ μὲν ἐστὶ μέρη, τὰ δὲ μέρη καὶ ὅλα· μέρη μὲν, ὅσα μόνον πρὸς χρεῖαν ἐτέρου παραλαμβάνεται· μέρη δὲ καὶ ὅλα, ἃ ποτὲ μὲν καθ' ἑαυτὰ ὑποθέσιν τινα ἐξεργάζεται, ποτὲ δὲ εἰς ἐτέρων ὑποθέσεων μέρη συντελεῖ.

48 τὸ τοίνυν ἐγκώμιον τῶν [καὶ] μερῶν ἐστὶ καὶ ὅλων· ὡς ὅλον μὲν αὐτὸ ἐργαζόμεθα, ὅταν αὐτὸ τοῦτο προθώμεθ' αἰετὶ εὐφημῆσαι, ὡς μέρος δέ, ὅταν ἢ [ὡς] συμβουλευόντες ἐπαινέσωμεν τυχόν τὸ πρᾶγμα τόδε, ἐφ' ὃ καὶ προτρέπομεν, ἢ κατηγοροῦντες συστήσωμέν <τε> τὴν οἰκείαν ποιότητα καὶ διαβάλωμεν τὴν τοῦ ἐναντίου· ὧν τοῦ μὲν προτέρου παράδειγμα ὁ Πανηγυρικὸς Ἰσοκράτους λόγος, συμβουλευτικὸν μὲν ἔχων τὸ εἶδος, διὰ δὲ ἐγκωμιαστικῆς ὕλης κατασκευαζόμενος, τοῦ δὲ δευτέρου ὁ Περὶ τοῦ στεφάνου Δημοσθένους, καὶ αὐτὸς δικανικοῦ μὲν εἶδους ὧν, δι' ἐπαίνου δὲ τοῦ εἰς ἑαυτὸν καὶ διαβολῆς τῆς εἰς τὸν Αἰσχίνην ἅπας ὑπὸ τοῦ ῥήτορος εἰργασμένος· ἐπεὶ οὖν ποτὲ <μὲν> ὡς μέρος, ποτὲ δὲ ὡς ὅλον παραλαμβάνεται, διὰ τοῦτο καὶ ἐν τοῖς προγυμνάσμασι τέτακται. Ἐγκώμιον δὲ ἐστὶν εὐφημία ὠρισμένου προσώπου ἢ πράγματος <ἐπὶ> ὁμολογουμένοις ἀγαθοῖς διεξοδικῶς γινομένη.

49 διεξοδικούς δὲ λόγους λέγομεν τοὺς εἰς μῆκος ἀποτεταμένους καὶ διὰ πάντων τῶν πλεονεκτημάτων ἐργασθέντας, καθ' οὓς καὶ <τὸ> ἐγκώμιον διαφέρει [δὲ] τῶν ἐπαίων· ἔπαινος μὲν γὰρ ἐστὶ τὸ δι' ὀλίγων κατασκευαζόμενον, οἷον ἢ ἐνὸς ἀγαθοῦ μνήμη, ἐγκώμιον δὲ τὸ διὰ πασῶν τῶν ἀρετῶν καὶ διὰ πάντων τῶν τοῦ ἐπαινουμένου πλεονεκτημάτων ἐργασθέν. Τέλος δὲ ἐγκωμίου τὸ καλόν, ὥσπερ τοῦ δικανικοῦ τὸ δίκαιον καὶ <τοῦ> συμβουλευτικοῦ τὸ συμφέρον. Εἴρηται δὲ ἐγκώμιον ἀπὸ τοῦ ἐν κῶμῳ τινὶ <καὶ παιδιᾷ> πάλα τοὺς ἀνθρώπους τοὺς τε εἰς θεοὺς ὕμνους καὶ τοὺς εἰς ἀλλήλους ἐπαίνους ἐργάζεσθαι. Διήρηται δὲ ἕκαστον μὲν τῶν ὑπ' αὐτὸ εἰδῶν, οἷον λέγω ἐπιθαλάμιος ἢ προσφωνητικὸς ἢ σμινθιακὸς ἢ ἄλλος ὅλως ἐπὶ ἐορταῖς λεγόμενος λόγος ἢ ὕμνος θεῶν— διήρηται δὲ ἕκαστον τῶν εἰδῶν ἰδίᾳ τινὶ διαιρέσει, ἥτις οὐκ ἐστὶ τῆς κατ' εἰσαγωγὴν ἐξετάσεως. δεῖ δέ, ὡς εἰπεῖν ἐν βραχέσιν, ἐφ' ἐκάστης ἐκείνων τῶν ὑποθέσεων τὸ ἰδιάζον πλεονάζειν κεφάλαιον, οἷον <ἐν> ἐπιθαλαμίῳ τὸ ἐπὶ τῷ γάμῳ, ὃ καὶ θετικὸν καλεῖται, ἐν παναθηναϊκῷ ἢ καὶ ἄλλῳ τινὶ τῶν τοιούτων τὸ περὶ τῆς ἐορτῆς, καὶ ὅλως ἐν ἐκάστῳ αὐτῶν, ὅπερ ἔφην, τὸ παρέχον τῇ ὑποθέσει τὴν πρόφασιν. τὸ δὲ νῦν ὑφ' ἡμῶν αὐτὸ δὴ τοῦτο ἐγκώμιον ὀνομαζόμενον, ὃ ἐκπονοῦμεν εἰς ἔπαινον τυχόν ἀνδρὸς βεβιωκότος πρὸς ἀρετὴν, ὡς μὲν ἕτεροί <τε> τῶν ἀρχαίων καὶ ὁ θειότατος Πλάτων ἐν Φαίδρῳ διεῖλεν, εἰς τὰ περὶ ψυχῆν, εἰς τὰ περὶ σῶμα, εἰς τὰ ἐκτὸς διαιρεῖται, ὧν τὰ μὲν περὶ ψυχὴν εἰς φρόνησιν, δικαιοσύνην, σωφροσύνην, ἀνδρείαν μεριζόμενά <ἐστι>, τὰ δὲ περὶ σῶμα εἰς

κάλλος, ἰσχύν, μέγεθος καὶ τάχος, τὰ δὲ ἐκτὸς διαιρεῖται εἰς γένος, φίλους, πλοῦτον καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἡμεῖς δὲ οὐ ταύτη τῇ διαιρέσει, ἀλλὰ τῇ κρατούσῃ ἐψόμεθα.

- 50 διαιρεῖται τοίνυν μετὰ τὰ προοίμια —χρησόμεθα γὰρ καὶ ἐν τούτῳ προοιμίῳ οὐχ ὠρισμένοις, ἀλλ' ὅσοις ἡ χρεία παρέχει, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ' ὃν ἤδη πολλάκις εἴρηται—διαιρεῖται δὲ μετὰ τὰ προοίμια πρῶτῳ κεφαλαίῳ τῷ καλουμένῳ ἀπὸ τοῦ γένους, ὅπερ λαμβάνεται ἀπὸ ἔθνους, ἀπὸ πόλεως, ἀπὸ προγόνων. ταῦτα δὲ ἢ πάντα ἐμπίπτει, ἢ τοῖς ἐμπίπτουσι χρησόμεθα· οἷον ἐὰν ἡ πόλις ἢ λαμπρὰ καὶ ἔνδοξος, τότε μᾶλλον ἐν τῷ περὶ αὐτῆς λόγῳ ἢ τοῦ ἔθνους διατρίψομεν· ἐὰν δὲ μὴδὲν ἔχωμεν εἰπεῖν γενναῖον περὶ τῆς πόλεως, τότε ἐπὶ τὸ ἔθνος καταφευξόμεθα· εἰ δ' ἄρα μὴδὲ περὶ ἐτέρου λέγειν τι δυνάμεθα σπουδαῖον, τότε εὐθὺς ἀπὸ τῶν προγόνων ἀρξόμεθα, ὅσα δὲ ἐνδέχεται καὶ περὶ ἐκείνων, λέγω δὴ τῶν ἀπὸ ἔθνους <ἢ πόλεως>, εἰπόντες πρότερον.
- 51 οἷον βουλόμεθα Σίφνιον τινα ἐπαινεῖν· ἐπειδὴ μὴδὲν ἔστιν ἄξιον λόγου εἰπεῖν περὶ Σίφνου, ἀρκέσει αὐτῆς πρὸς ἔπαινον τυχὸν <εἰπεῖν> τὸ πλησίον αὐτὴν κεῖσθαι τῆς Ἀττικῆς καὶ μέσῃ τῶν Κυκλάδων νήσῳ. καὶ ἐκ τούτων, φυλάξαντες τῇ τέχνῃ τὴν τάξιν, ἥξομεν ἐπὶ τὰ οἰκειότερα, καὶ αὖ πάλιν τοὺς ἐνδοξοτέρους ἐπαινοῦντες τοὺς ἄλλους ἀποκρύψομεν. αἰεὶ δὲ δεῖ σπεύδειν καὶ ἐπείγεσθαι ἐπὶ τὰ ἴδια καὶ μόνῳ αὐτῷ ὑπάρχοντα, οἷον λέγω ἐκ τῶν ἀνωτάτω προγόνων εἰκὸς πολλοὺς κατάγεσθαι καὶ πολλὰς οἷον σειρὰς εἶναι καὶ πλείοσιν ἀρμόζειν τὰς αὐτὰς εὐφημίας, ἐπὶ δὲ πατρὸς πλεονεκτήμασι μόνους τοὺς ἐξ αὐτοῦ γενομένους δεῖ σεμνύνεσθαι· διὸ ἐπὶ ταῦτα μᾶλλον ἥξομεν. οὐ μὴν ἀμέσως οὐδὲ ὥς ἔτυχε τὴν ἐκείνων μνήμην παραδραμούμεθα, ἵνα μὴ δόξωμεν κακίαν τινα συνειδότες ἀποφεύγειν τοὺς περὶ αὐτῶν λόγους, ἀλλ' εἴτε βουλόμεθα αὐτὰ ἐξετάζειν, μετὰ ἀξιώματος ἐπ' αὐτὰ χωρήσομεν, λέγοντες, ὅτι ἄτοπόν ἐστιν ἐν τοιαύτῃ μνήμῃ μὴ καὶ τὰς ἐκ τῶν προγόνων αὐτοῦ σκοπεῖν ἀρετάς, εἴτε ὑπερβαίνειν ἐθέλομεν, πειρασόμεθα αἰτίαν εἰπεῖν εὐλογον, ἵνα μὴ δοκοίημεν αὐτὰς ἀποκρύπτειν ἐθέλοντί. μετὰ δὲ ταῦτα τὰ ἀπὸ τοῦ γένους εἰς τὰ ἀπὸ τῆς γενέσεως ἥξομεν, οἷον <εἴ τι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ὠδίνος ἔξομεν λέγειν συμβεβηκὸς περὶ αὐτόν· οἷον> δὴ ἐπὶ τῆς Περικλέους λέγεται μητρὸς τῆς Ἀγαρίστης, ἣ δὲ ἐνυπνίου προεῖπεν ὁ θεός, ὅτι λέοντα τέξεται, ἢ ἐπὶ τῆς Κύρου μητρὸς τὸ ἐπὶ τῇ ἀμπέλῳ τε καὶ τῇ ἐπικλύσει τῇ ἐκ τοῦ ὀνείρου θρυλούμενον· πολλὰ δ' ἡμῖν καὶ ἄλλα τοιαῦτα παραδέδοται, οἷον ἐπὶ Εὐαγόρου τοῦ Κυπρίων βασιλέως καὶ ἐπὶ ἐτέρων.
- 52 εἴτα μετὰ <τὸ> ταῦτα εἰπεῖν παραληψόμεθα τὰ ἐκ τῆς ἀνατροφῆς, ἃν ἔχωμεν τι περὶ αὐτῆς εἰπεῖν ἐξαίρετον καὶ οἷον μὴ ἐτέροις γέγονεν, ὥς ἐπὶ τοῦ Ἀχιλλέως, ὅτι μυελοῖς ἐτράφη ἐλάφῳ καὶ ὅτι ὑπὸ τοῦ Χείρωνος καὶ τὰ κατὰ μέρος <ἐπ'> αὐτῷ λεγόμενα. μετὰ ταῦτα, ἅπερ ἐν τῇ νέᾳ ἡλικίᾳ ἐπετήδευσεν, οἷον εἰ ῥητορικὴν ἥσκησεν ἢ ποιητικὴν ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον. εἴτα ἐπὶ τούτοις τὰ ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένα. κἀνταῦθα, μᾶλλον δὲ ἐν πᾶσι τοῖς μέρεσιν, ἵνα μὴ ὑπτιος ὁ λόγος γίγνηται, εἰ καὶ ἀρμόζειν πως τοῖς πανηγυρικοῖς ἢ ὑπτιότης δοκεῖ, ὅμως, ἵνα μὴ πάντῃ ἐκλύηται μόνῃ μνήμῃ ποιουμένων ἡμῶν ψιλὴν καὶ ἀνεξέργαστον, πειρασόμεθα εἰς ἀρετὰς ἀναφέρειν τὰς πράξεις καὶ ἐπάγειν κατὰ μέρος τὰς συγκρίσεις· οὕτω γὰρ ἢ τε ὑπτιότης διαλύεται καὶ ἐναγώνιος ὁ λόγος κατασκευάζεται. καὶ εἴ ποῦ τι ἐλάττωμα ἔχοι, καὶ τοῦτο πειρασόμεθα περιστέλλειν εὐφημοτέροις λόγοις, τὴν δειλίαν εὐλάβειαν καὶ προμήθειαν καλοῦντες, τὸ δὲ θράσος ἀνδρείαν καὶ εὐψυχίαν, καὶ ὅλως αἰεὶ πάντα ἐπὶ τὸ κάλλιον ἐργαζόμενοι.
- 53 ὅπερ δὲ εἶπον, πανταχοῦ δεῖ τὰς συγκρίσεις ἐπάγειν, τὴν ὑπὲρ <τὸ> μέτρον ὑπτιότητα διαφεύγοντας, καὶ ἐπὶ τὰς τῶν ἀρετῶν ἐξετάσεις ἰέναι, ἵνα ἔμψυχος ὁ λόγος γένηται. — Ζητητέον δέ, εἰ ἀντίθεσιν ἐπιδέχεται τὸ ἐγκώμιον. εἰ γὰρ δεῖ ὁμολογουμένων ἀγαθῶν βάσανον γίνεσθαι, οὐκέτι ὁμολογηθήσεται τὰ ἔχοντα ἀντίθεσιν· εἰ δὲ ἐξ ἰδιαζούσης ὕλης ἐμπέσοι, ὃ

ἀποκρύψαι οὐ δυνάμεθα διὰ τὸν ἀκροατὴν αὐτὸ ζητεῖν, τῇ τε μεθόδῳ αὐτὰ καθαιρήσομεν καὶ τὰς λύσεις ἐπάξομεν ἰσχυροτέρας, ἵνα πανταχόθεν τὸ τῆς ἀντιθέσεως βλάβος λύηται. παραδείγματα δὲ τούτου παρὰ τε τῷ Ἀριστείδῃ καὶ τῷ Ἰσοκράτει ἐν τῷ Πανηγυρικῷ καὶ ἐν τῷ Βουσίριδι, ὧν μάλιστα τὴν ἐν τῷ Πανηγυρικῷ ἀντίθεσιν ζηλωτέον, ἐπειδὴ καὶ καλῶς λέλυται· ἡ γὰρ ἐν τῷ Βουσίριδι εἰσαχθεῖσα ἀσθενέστερον λελύσθαι δοκεῖ. ἐξ ἰδιαζούσης δὲ ὕλης ἐμπεσοῦσαι ἀντιθέσεις κανόνα <τῷ> εἶδει τούτῳ τῆς ῥητορικῆς καθολικὸν οὐ ποιήσουσιν. Καὶ ὁ ψόγος δὲ τοῖς αὐτοῖς κεφαλαίοις διαιρεῖται ἀπὸ τῶν ἐναντίων ἐπιχειρημάτων καὶ ἐνθυμημάτων συμπληρούντων ἡμῶν τὴν ἅπασαν ἐργασίαν καὶ διαίρεσιν· τῶν γὰρ ἐγκωμίων τὸ μὲν ἔστιν ἔπαινος, τὸ δὲ ψόγος.

54 διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κατὰ <τῶν> σοφιστῶν Ἰσοκράτους λόγος, καίτοι ἐκ λαιδοριῶν ἅπας τῶν περὶ τοὺς ἀμαρτάνοντας εἰς τὰς τέχνας κατεσκευασμένος, ἐν τοῖς ἐγκωμίοις τέτακται. οὐ λέληθε δέ με, ὅτι ἐπέσκηψάν τινες τῇ ἐπιγραφῇ ἐκείνου τοῦ λόγου, ὅτι μὴ ψόγον αὐτὸν τῶν σοφιστῶν ἐπέγραψεν, ἀλλὰ [καὶ] Κατὰ τῶν σοφιστῶν ἔθετο αὐτῷ ὄνομα, ὥστε δοκεῖν εἶναι κοινὸν τόπον. ἰστέον δέ, ὅτι οὐχ αἱ ἐπιγραφαὶ ποιοῦσι τὰ εἶδη, ἀλλ' ἡ ὑποκειμένη ὕλη. Εἴρηται μὲν οὖν ἤδη καὶ ἐν <τῷ> κοινῷ τόπῳ ἡ διαφορὰ τοῦ τε ψόγου καὶ αὐτοῦ τοῦ κοινοῦ τόπου, οὐδὲν δὲ κωλύει καὶ νῦν αὐτῆς ἀναμνησθῆναι· διὰ γὰρ αὐτῆς εἰσόμεθα, ποῖα δεῖ τάττειν ὑπὸ ψόγον καὶ ποῖα ὑπὸ τοὺς κοινούς τόνους. ὅταν μὲν οὖν ᾖ πρᾶγμα <τὸ> ἐξεταζόμενον, καθ' οὗ τιμωρία τις ὑπὸ τῶν νόμων διώριται, τότε τῇ καταδρομῇ κατὰ τὰ κεφάλαια τοῦ κοινοῦ τόπου χρῆσόμεθα· ὅταν δὲ πρᾶγμα ᾖ μόνην λαιδορίαν τῷ χρωμένῳ φέρον, τότε ὡς ψόγον ἐργαζόμεθα· ὥστε καὶ ὁ Κατὰ τῶν σοφιστῶν κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ὑπὸ τὸ πανηγυρικὸν εἶδος ἂν τάττοιτο. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ εἶδη, ὥσπερ ἤδη καὶ μικρὸν ἔμπροσθεν ἐπσημηνάμεθα, ἀγόμενα ὑπὸ τὸ πανηγυρικόν, ἰδίας διαιρέσεως δεόμενα, ὥσπερ καὶ ὑπὸ τὸ δικανικὸν καὶ συμβουλευτικόν· μᾶλλον δὲ χρὴ καὶ περὶ αὐτῶν δι' ὀλίγων εἰπεῖν· οὕτω γὰρ ἂν ταῖς περὶ ἐκείνων τῶν εἰδῶν τέχναις ἐπιμελέστερον ἐντευξόμεθα.

55 τῶν γὰρ τεχνογράφων οἱ μὲν ἀπὸ τῶν ὑποκειμένων προσώπων μόνων ἐχαρακτήρισαν τοὺς λόγους, καὶ ἐν τρισὶν εἵδεσιν ἔστησαν τῆς ῥητορικῆς, λέγοντες, ὡς <οἱ> ὑποκείμενοι ἡμῖν ἀκροαταὶ ἢ ἐκκλησιάζουσιν ἢ δικάζουσιν ἢ πανηγυρίζουσι, καὶ δεῖ πάντως ἑνὸς εἶναι τούτων τῶν εἰδῶν τὸν λόγον τὸν λεγόμενον, οἱ δὲ οὐκ ᾤκησαν δεῖν τρία μόνον ὀνομάζειν εἶδη, ἀλλ' εἰς πλείονα ἐξέτειναν. καὶ ἐμοὶ δοκεῖν πρὸς τοῦτο ἐκινήθησαν πεισθέντες ὑπὸ Ἀριστοτέλους· ὁ ἀνὴρ γὰρ ἐκεῖνος <αἰδέσιμος ὢν> τέταρτον παρὰ τὰ τρία τὰ προλεχθέντα τὸ ἱστορικὸν ἐκάλεσε, μικτὸν ἀπὸ <τῶν> τριῶν εἶναι εἰπών. εἰ δὲ δοίη τις εἶναι τέταρτον, ὥσπερ οὖν καὶ δεῖ δοῦναι, οὐδὲν κωλύει καὶ <τοῖς> ἄλλοις ἔπεσθαι τοῖς μέχρι καὶ τριάκοντα εἰδῶν οἷμαι προελθοῦσιν· ἴσως δ' ἂν εὐρεθείη καὶ πλείονα· σχεδὸν γὰρ ὅσα ἐν ἀνθρώποις πράγματα, τοσοῦτοι καὶ λόγοι. ἀλλὰ λήσεται <τις οὕτω> σύγχυσιν ἐργαζόμενος διὸ ὑπ' ἐκεῖνα τὰ παρὰ τῷ Κουρνούτῳ ὀνομαζόμενα καὶ Πορφυρίῳ ἅπαντα χρὴ πειρᾶσθαι ἀνάγειν τὰ πράγματα, εἰδοποιοῦντας αὐτῶν τὰς ὑποθέσεις. δύναίτο δ' ἂν τις καὶ ἐκείνων τὴν μὲν διαίρεσιν διαφορὰν λέγειν, ἀνάγειν δὲ αὐτὰ ὑπὸ τὰ τρία εἶδη, εἰ προσέχοι τοῖς ὑποκειμένοις προσώποις καὶ τῷ ἐκάστου τῶν τῆς ῥητορικῆς εἰδῶν τέλει.

56 οἷόν τι λέγω· τοῦ δικανικοῦ τέλος τὸ δίκαιον, ὅπερ ἐκ ψήφου τῶν δικαστῶν κατὰ τοὺς νόμους κρινόντων δείκνυται· ἄρα οὖν οἱ ἀντιρρητικοί, ἐπεὶ πρὸς τινὰς ἔχουσι τοὺς ἀγῶνας, εἶεν ἂν τοῦ δικανικοῦ; ἀλλ' οὐκ ἂν εἴποι τις· οὐδὲ γὰρ οἱ ἀκροαταὶ ὑπόκεινται ὡς μέλλοντες ζημίαν ἐπάγειν τινά, ἣν νόμοι διώρισαν, ὥστε μᾶλλον ἂν [εἴη] ὑπὸ τὸ πανηγυρικὸν εἶδος τάττοιτο. καὶ ὅλως τοὺς νομιστικούς, τοὺς χρηστικούς, τοὺς πρὸς ἀπολογία ἀιτιῶν οὐκ ἔχουσιν τιμωρίαν ἐκ νόμων ἐπομένην, ἀλλὰ πρὸς διαβολὴν μόνην μεμηχανημένους, πάντας τοὺς περὶ <τῶν> τοιούτων πραγμάτων ἔστι τάττειν <ὑπὸ> τὰ τρία εἶδη, εἰ βούλοιτο τις βιάζεσθαι καὶ

μὴ προσδέχεσθαι τὴν εἰς πλείονα τομὴν, τὰς δὲ ὕλας, δι' ὧν κατασκευάζονται, ἐπιπλέκειν. εἰ γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ Πανηγυρικοῦ Ἰσοκράτους καὶ ἐπὶ τοῦ <Περὶ τοῦ> στεφάνου Δημοσθένους, ὁμολογουμένως ὄντων τοῦ μὲν τοῦ δικανικοῦ, τοῦ δὲ τοῦ συμβουλευτικοῦ <εἵδους> , αἱ ὕλαι ἐκ τοῦ πανηγυρικοῦ παρελήφθησαν, τί κωλύει τὰς αὐτὰς εἶναι μίξεις καὶ ἐπιπλοκάς καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν, ἵνα ἔχη ἕτερόν τι τέλος ὁ λόγος, ὅπερ ἐκ τῶν ὑποκειμένων μὲν ἀκροατῶν εὐρίσκεται, ἐξ ἐτέρας δὲ ὕλης κατασκευάζεται; οὕτω καὶ ὁ Ὑπὲρ τῶν τεσσάρων Ἀριστείδου τοῦ ἀντιρρητικοῦ ἂν λέγοιτο <καὶ πολλοὶ ἂν εὐρεθεῖεν λόγοι καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀριστείδου> καὶ τῶν κατ' αὐτὸν καὶ τῶν χρόνοις ὕστερον σοφιστῶν δυνάμενοι δεικνύναι καλῶς δόξαντας καὶ τοὺς στῆναι μέχρι τριῶν εἰδῶν ἐλομένους.

57 ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων τοσαῦτα. Ἐλέγομεν δὲ ἀνωτέρω, ὅτι καὶ περὶ πραγμάτων ἀσχολεῖται εὐφημίας τὸ ἐγκώμιον· τὰ δὲ πράγματα ἢ ἄψυχα ἔστιν, ὄντα ἐν σώμασιν οἷον ἀσπίς ἢ δόρυ ἢ λίθος ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον, ἢ ἀσώματα οἷον ἡ ῥητορικὴ καὶ ὅλως τὰ ἐν ἐπιτηδεύμασιν· εἰκὸς οὖν τινα ζητῆσαι, πῶς οὖν ταῦτα ἐγκωμιάσομεν καὶ εἰ δυνατόν τοῖς αὐτοῖς χρῆσθαι κεφαλαίοις, οἷσπερ καὶ ὅταν ἄνδρα τινὰ ἐπαινῶμεν. δεῖ τοίνυν εἰδέναι, ὅτι καὶ ἐπὶ τούτων τοῖς ἐνδεχομένοις τῶν ἐγκωμίων τόποις χρῆσόμεθα, οἷον τυχὸν ἐπὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἀντὶ μὲν γένους παραλαμβάνοντες τοὺς εὐρόντας ἢ πρῶτους χρησαμένους αὐτοῖς, ἀντὶ δὲ ἀγωγῆς τὴν ἐν αὐτοῖς ἀσκησιν, ἀντὶ δὲ πράξεων τὰς χρείας, ἃς πληροῖ τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ, καὶ τὰς ὠφελείας, καὶ ἐφ' ἐκάστου τῶν ἄλλων οὕτως.

58 ἐπεὶ καὶ αὐτῶν τῶν εἰς ἔμψυχα γινομένων ἐπαίνων οἱ μὲν εἰσι κοινοί, οἷον ἀνθρώπου <ἢ> ἵππου, οἱ δὲ ἴδιοι οἷον Σωκράτους ἢ ἄλλου τινός· καὶ ἐπ' ἐκείνων οὖν τῶν κοινῶν τῶν ἐνδεχομένων δεῖ στοχάζεσθαι. καὶ ὅλως αὐτὸν τὸν λέγοντα δεῖ, κατὰ <τὸν> Ἰσοκράτην <φάναι> , μανθάνειν μὲν τὰς διαιρέσεις, κριτὴν δὲ εἶναι τῆς χρήσεως καὶ συμβαίνοντας καὶ καιροῖς καὶ προσώποις καὶ πράγμασι ποιεῖσθαι τοὺς λόγους. Φασὶ δὲ ἐν τοῖς ἐγκωμίοις ἐπιτηδεύειν δεῖ τὴν γλαφυράν τε καὶ ἀβροτέραν καὶ θεατρικὴν φράσιν μετὰ τινος σεμνότητος. ὥσπερ γὰρ ἐν τοῖς συμβουλευτικοῖς ὄγκου δεόμεθα καὶ ἀξιώματος, καὶ ἐν τοῖς δικανικοῖς σφοδρότητός <τινος> τῆς ἔμψυχον τὸν ἀγῶνα ποιούσης, οὕτω καὶ ἐν τοῖς πανηγυρικοῖς τῆς ὀφειλοῦσης ἡδονὴν ἐμποιῆσαι, ὅπερ ἔφην, μετὰ τοῦ σεμνοῦ τρυφῶσιν ἀνθρώποις καὶ σχολάζουσιν. Ἄπαντα οὖν, ὅσα ἐχρῆν ὑμᾶς μαθεῖν, ὧ φίλτατοι παῖδες, περὶ ἐγκωμίου, ἀρκοῦντως <εἴρηται> . Περὶ συγκρίσεως.

59 (1τ) Τὴν καλουμένην σύγκρισιν οἱ μὲν οὐδὲ ὅλως ἔταξαν ἐν τοῖς προγυμνάσμασι διὰ τὸ ἔν τε τοῖς κοινοῖς τόποις, ἡνίκα τοῦ νῦν κρινομένου πράγματος πρὸς ἕτερα ἀδικήματα ἐποιούμεθα τὴν ἐξέτασιν, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ἐγκωμίοις, ὅπου τῇ πρὸς ἕτερον παραθέσει μέγала ἐπιδεικνύναι ἐπειρώμεθα τὰ τοῦ νῦν ἐπαινουμένου, ἱκανὴν αὐτῆς γεγενῆσθαι τὴν μελέτην· ἐνιοὶ δὲ εἶναι μὲν καὶ αὐτὴν ἐβουλήθησαν τῶν ἄλλων προγυμνασμάτων, ἔταξαν δὲ ὅμως πρὸ τοῦ ἐγκωμίου. ὧν οὐδετέρους ἂν τις ἐπαινέσειεν· οὐ γάρ, ἐπειδὴ ὡς μέρος παρελήφθη, διὰ τοῦτο ἔδει ἢ μηκέτι αὐτὴν καὶ ὡς ὅλην ἐξετασθῆναι, ἢ ἐξετάζομένην τετάχθαι μετὰ τὸ ἐγκώμιον· ὅτε μὲν γὰρ ὡς μέρος παρελαμβάνετο, καὶ μάλιστα ἐν τῷ κοινῷ τόπῳ, καθ' ἕτερον τρόπον ἢ ἐργασία αὐτῆς ἐγίγνετο συγκρινόντων ἡμῶν ἢ πρὸς ἴσον ἢ πρὸς ἕλαττον ἢ πρὸς τὸ κρεῖττον, ὅπερ ἐν αὐτῇ τῇ συγκρίσει οὐ γενήσεται, ἀλλ' οὐδὲ ἐν αὐτῷ τῷ καλουμένῳ ἐγκωμίῳ ὅλου πρὸς ὅλον ἢ ἐξέτασις ἔσται, ἀλλὰ μέρους πρὸς μέρος. οἷον ἐξετάζοντες τὴν εὐγένειαν τοῦδε τοῦ νῦν ἐπαινουμένου βουλόμεθα αὐτὸν δεῖξαι μηδὲν εὐγενεῖα τυχόν Ἀχιλλέως λειπόμενον· ἐνταῦθα βραχὺ τι ἐκ τῶν περὶ Ἀχιλλέως ἱστορουμένων παραλαμβάνοντες, ὅσον πρὸς τὴν χρεῖαν ἡμῖν ἀρκεῖ, τᾶλλα τὰ περὶ τοῦ ἥρωος παραλείψομεν, ἐπεὶ συμβαίνει μείζον εἶναι τοῦ ἔργου τὸ πάρεργον καὶ τὸν ἅπαντα ἡμῖν περὶ τοῦτο δαπανᾶσθαι λόγον.

πρὸ τοῦ ἐγκωμίου δὲ αὐτὴν τάττειν οὐκ ἔχρην, ἐπειδὴ διπλοῦν ἐστὶν ἐνταῦθα ἐγκώμιον· ἔστι γὰρ σύγκρισις λόγος τὸ βέλτιον ἢ χεῖρον παριστάς, ἥτοι οὕτως· σύγκρισις ἐστὶ παράλληλος ἐξέτασις ἀγαθῶν ἢ φαύλων ἢ προσώπων ἢ πραγμάτων, δι' ἧς πειρώμεθα ἢ ἴσα ἀλλήλοις ἀμφοτέρωθεν δεικνύναι τὰ προκείμενα, ἢ τὸ ἕτερον προέχον τοῦ ἑτέρου. ἐν τοίνυν τῇ συγκρίσει καλουμένη, λέγω δὴ ἐν τούτῳ τῷ προοιμιάσματι, τέως τὴν πρὸς τὸ ἔλαττον σύγκρισιν, ἣν ἐν τῷ κοινῷ τόπῳ κατ' ἐπιτίμησιν παραλαμβάνομεν, φευξοῦμεθα ἤδη. εἰ τοίνυν διπλοῦν ἐστὶν ἐγκώμιον ἢ σύγκρισις, πῶς εἰκὸς ἦν τοῦ ἀπλοῦ τὸ διπλοῦν προτάττειν; οὐκ ἄρα οὖν πρὸ τοῦ ἐγκωμίου ταχθήσεται. Ἔστι δὲ καὶ αὕτη τῶν μερῶν καὶ ὅλων· καὶ γὰρ ὡς μέρος παραληφθήσεται, ὥσπερ ἐν τοῖς ἐγκωμίοις καὶ ἐν τοῖς κοινοῖς τόποις, καὶ ὡς ὅλον, ὥσπερ ὅταν τυχὸν προκείμενα καλοῦ βίου γέρας καὶ ἀμφισβητῶσι πρὸς ἀλλήλους δύο τινὲς ἐπ' αὐτῷ διαπρέψαντες. Χρησόμεθα δὲ διαιρέσει καὶ ἐνταῦθα, ἥπερ ἐν τῷ ἐγκωμίῳ, τοσοῦτον μόνον εἰδότες, ὅτι διπλᾶ εὐρίσκεται ἐν αὐτῇ τὰ κεφάλαια, καὶ ὥσπερ ἐκεῖ τὰ ἐνδεχόμενα ζητήσομεν, τοῖς ὑποκειμένοις ἀκολουθοῦντες ἢ προσώποις ἢ πράγμασι· τοσαῦτα δὲ ἢ καλὰ ἢ μὴ ἀλλήλοις συγκρινοῦμεν, ὅσα δὴ ἐγκωμιάζομεν ἢ ψέγομεν.

- 61 οὐδὲν οὖν δεῖ ἐνταῦθα πλεονεξίαν περὶ τούτων λέγειν. ἐκεῖνο δὲ χρὴ μόνον προσθεῖναι, ὅτι, εἴτε ἀγαθῶν εἴτε κακῶν ποιούμεθα ἐξέτασιν, δεῖ μὴ καθαιρέσει τῶν ἀντεξεταζομένων αὐξάνειν τὰ ἡμέτερα· οὐ γὰρ οὕτω μεγάλα ταῦτα ἐπιδείξομεν, ἀλλὰ τότε ἔσται τὰ ἡμέτερα μεγάλα, ὅταν μεγάλων μείζονα φανῇ, ὡς τὸ Ὀμηρικὸν «πρόσθε μὲν ἐσθλὸς ἔφευγε, δῖωκε δὲ μιν μέγ' ἀμείνων»· οἷον ἐθέλομεν Θεμιστοκλέα Παισανίου δεῖξαι βελτίονα· οὐκ ἐρεῖ πρὸς αὐτὸν Θεμιστοκλῆς, ὅτι οὐδὲν ἀγαθὸν διεπράξατο εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀλλ' ὅτι ἔπραξας μὲν καὶ σὺ πολλὰ καὶ μεγάλα, τὰ δὲ ἐμὰ πολλῷ τῶν σῶν κρείττονα. καὶ ἐπὶ τῶν κακῶν ὁμοίως, ὡς ὑπέδειξεν ἡμῖν ὁ Δημοσθένης εὐθύς ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ Κατ' Ἀνδροτίωνος· Διόδωρος γὰρ οὐκ εἶπεν, ὅτι 'οὐδὲν Εὐκλήμων παρ' αὐτοῦ ἠδίκηται', ἀλλ' ὅτι 'πολλὰ μὲν ἠδίκηται καὶ μεγάλα, πολλῷ δὲ ἐγὼ μείζονα', καὶ οὕτω τῇ τῶν γενομένων εἰς Εὐκλήμονα αὐξήσει τὰ ἑαυτοῦ αὐξήσας ἔλαθε.
- 62 Φράσιν δὲ ὁμοίως κἀνταῦθα πομπικὴν καὶ θεατρικὴν εἶναι δεῖ, τοῦ σεμνοῦ μὴ ἀφισταμένην. τριῶν γὰρ ὄντων τῶν τῆς ῥητορικῆς μερῶν τοῦ μὲν ἑνός, λέγω δὴ τοῦ ἐγκωμίου, φανερὴν ἂν ἰσότητος, γυμνάσει δὲ ἡμᾶς καὶ πρὸς τὰ ἄλλα· καὶ γὰρ συμβουλευόντες βουλόμεθα τῶν ὑφ' ἐτέρων λεγομένων τὰ ἡμῶν αὐτῶν δεῖξαι καλλίονα, καὶ κατατρέχοντες τῶν ἀδικημάτων τὸ αὐτὸ τοῦτο ἐργασόμεθα καὶ τὰ νῦν ταῦτα πάντων ἐπιχειρήσομεν δεικνύναι μείζονα. καὶ ὅλως πολυσχιδὴς τούτου ἡ χρεια, ὥσπερ καὶ τοῦ ἐγκωμίου, καὶ καθ' ἑαυτὸ ὡς ὅλου παραλαμβανομένου καὶ μεθ' ἑτέρου ὡς μέρους. Πέντε δ' ὄντων τῶν μερῶν τοῦ λόγου γυμναζόμεθα ἐν αὐτῷ καὶ εἰς προοιμίων εὐρέσεις καὶ εἰς διηγήσεων μεταχειρίσεις, ἐν οἷς ὡς διηγοῦμενοι τὰ πλεονεκτήματα λέγομεν, καὶ εἰς ἀγώνων σφοδρότητας, ἐν οἷς ἢ ὅμοια ἀποπειρώμεθα δεικνύναι ἢ μείζονα, καὶ εἰς ἐπιλόγων πάθη, ἐν οἷς καταπαύομεν τὰς ὑποθέσεις.
- 63 Εἰ δὲ ἀνθέων ἡμῖν ἢ φυτῶν ἢ τοιούτων ὅλως γίνοιτο ἢ ἀντεξετάσις, ἐξέσται ἡμῖν καὶ ἀναιμμένην χρῆσασθαι τῇ φράσει, ὥστε μὴδὲ ἀναγκάζεσθαι διὰ πάντων τῶν κεφαλαίων ἵνα μὴδὲ ζητεῖν παραιτήσεως τρόπους, τῆς ἀναιμμένης φράσεως ἐχούσης ἄδειαν μὴ σφόδρα ἔπεσθαι τῇ τεχνῇ
<ικ> ἢ τῶν ἐγκωμίων τῶν διὰ τοῦ συντόνου χαρακτηρῶς τιθεμένων [ἐν] διαιρέσει. Περὶ ἡθοποιίας. Τινὲς μετὰ τὴν σύγκρισιν εὐθύς τὴν ἔκφρασιν τάξαντες, τὴν δὲ ἡθοποιίαν μετὰ τὴν θέσιν οὕτως ἔγραψαν· 'καλῶς μετὰ τὴν θέσιν ἢ ἡθοποιία τέτακται· τρόπον γὰρ τινὰ ὁδὸς ἐστὶν ἀπὸ τῆς θέσεως διὰ ταύτης ἐπὶ τὰς τελείας ὑποθέσεις. οἷόν ἐστί τις θέσις, εἰ φιλοσοφητέον· αὕτη κατασκευάζεται δι' ὧν εἴπομεν ἐργασιῶν ἐν τοῖς περὶ αὐτῆς λόγοις· ἐν δὲ τῇ ἡθοποιίᾳ ἐροῦμεν· γεωργὸς φιλοσοφεῖν τὸν υἱὸν προτρέπεται· προστεθεῖσα οὖν ἢ τοῦ πατρὸς ποιότης οὕτω μὲν ἐποίησε τελείαν ὑπόθεσιν, ἐπειδὴ ἔτι λείπει τῇ περιστάσει, τελειοτέραν μέντοι

ἔδειξεν ἢ κατὰ τὴν θέσιν· καὶ οὕτω μὲν ἐκεῖνοι γεγράφασιν· ἀλλ' ἡμεῖς τῷ κεκρατηκότι ἔθει ἐπόμενοι καὶ τὴν ἡθοποιίαν εὐθὺς μετὰ τὴν σύγκρισιν τιθέντες φαμέν· ἡθοποιία ἐστὶ λόγος ἀρμόζων τοῖς ὑποκειμένοις, ἦθος ἢ πάθος ἐμφαινῶν ἢ καὶ συναμφοτέρα.

64 ἀρμόζων μὲν τοῖς ὑποκειμένοις, ἐπειδὴ δεῖ στοχάζεσθαι καὶ τοῦ λέγοντος καὶ πρὸς ὃν λέγει. ἦθος δὲ ἢ πάθος ἢ καὶ συναμφοτέρα, ἐπειδὴ ἢ πρὸς τὰ καθόλου τις ἀποβλέπει ἢ πρὸς τὸ ἐκ περιστάσεως γενόμενον· ταύτη γὰρ ἦθος πάθους διαφέρει· οἷον εἰ λέγοιμεν ὅτι ποίους ἂν εἴποι λόγους δειλὸς ἐπὶ μάχην μέλλων ἐξίναί, τοῦ καθόλου τοῖς δειλοῖς προσόντος ἦθους φροντιοῦμεν· εἰ δὲ λέγοιμεν, ποίους ἂν εἴποι λόγους τυχὸν Ἀγαμέμνων ἐλὼν τὴν Ἴλιον, ἢ Ἀνδρομάχη πεσόντος Ἑκτορος, δώσει τὴν εὐπορίαν τὰ πάθη τὰ νῦν γεγόμενα. Τῶν δὲ ἡθοποιῶν αἱ μὲν εἰσιν ἠθικαί, αἱ δὲ [εἰσι] παθητικαί, αἱ δὲ μικταί· ἠθικαὶ μὲν καὶ παθητικαί, ἃς ἡδη ἐδηλώσαμεν, μικταὶ δὲ αἱ ἀπὸ ἀμφοῖν, οἷον ἐὰν εἴπω, ποίους ἂν εἴποι λόγους Ἀχιλλεὺς ἐξιὼν ἐπὶ πόλεμον μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Πατρόκλου· προσθήσω γὰρ τῷ ἦθει καὶ τὰ ἐκ τοῦ πάθους καὶ μικτὴν ἐργάσομαι. Τὴν δὲ προσωποποιίαν καλουμένην, οὗσαν σχεδὸν τὴν αὐτὴν τῇ ἡθοποιίᾳ, ἕτεροι ἐτέρως διαφέρειν αὐτῆς ἐνόμισαν· οἱ μὲν γὰρ προσωποποιίαν ἐκάλεσαν τὴν ἔχουσαν ὠρισμένα καὶ τὰ πρόσωπα καὶ τὰ ὑποκείμενα πράγματα, ἡθοποιίαν δὲ τὴν πανταχόθεν ἀναπλαττομένην, ἣν καὶ ῥῆσιν καλοῦσι, τοῦτο αὐτῇ τιθέντες ὄνομα· εἰσὶ δέ, οἱ καὶ κάλλιστον ἔδοξαν, ἡθοποιίαν μὲν τὴν ἐκ τῶν ὠρισμένων προσώπων, προσωποποιίαν δέ, ἐν ἣ καὶ πρόσωπα πλαττομεν καὶ περιτίθεμεν αὐτοῖς λόγους· ταύτην δὲ μάλιστα τοῖς ποιηταῖς ἀνατιθέασιν, οἷς ἐστὶ καὶ τὰ ἄψυχα μεταπλάττειν εἰς πρόσωπα ἐξουσία καὶ περιποιεῖν αὐτοῖς ῥήματα.

65 Καὶ περὶ τὴν διαίρεσιν δὲ πολλῆς οὔσης τοῖς περὶ αὐτῆς διαλαμβάνουσι τῆς διαφορᾶς τὴν κρατοῦσαν δεῖ ἐκθέσθαι, ὅτι τρισὶ χρόνοις διαιρεῖται, ἐνεστῶτι, παρεληλυθότι καὶ μέλλοντι· ἃ γὰρ τινες ὠνόμασαν κεφάλαια, ταῦτα ἐνθυμήματά εἰσι τῶν περὶ ἕνα τῶν χρόνων τούτων εὐρισκομένων. ἀρξόμεθα οὖν ἀπὸ τοῦ ἐνεστῶτος καὶ ἀναδραμούμεθα ἐπὶ τὸν παρεληλυθότα χρόνον, εἴτα ἐκεῖθεν πάλιν ἀναστρέψομεν ἐπὶ τὸν ἐνεστῶτα· οὐ γὰρ ἀμέσως ἤξομεν ἐπὶ τὸν μέλλοντα, ἀλλὰ μνημονεύσομεν διὰ βραχέων τῶν νῦν συνεχόντων καὶ οὕτως ἐξετάσομεν τὰ μέλλοντα. οἷον ἡ ἡθοποιία· ποίους ἂν εἴποι λόγους Πηλεΐδης, τὸν θάνατον ἀκούσας τοῦ Ἀχιλλέως· οὐκ εὐθὺς ἀναμνησθήσεται τῆς παλαιᾶς εὐδαιμονίας, ἀλλὰ πρότερον θρηνήσας τὴν παροῦσαν τύχην ἀντιπαραθήσει τὰ πάλαι αὐτῷ συμβεβηκότα ἀγαθὰ, τὸν γάμον τῆς θεᾶς, τὴν παρὰ τῶν θεῶν τιμὴν, τὰς πολλὰς ἀριστείας, εἴτα δὲ δακρύσει τὰ νῦν, προστιθείς, οἷα ἐξ οἷων αὐτὸν περιέστηκε, καὶ οὕτως οἷον μαντεύσεται, πόσοις εἰκὸς αὐτὸν περιπεσεῖν κακοῖς δι' ἐρημίαν τοῦ βοηθήσοντος.

66 Χρὴ δὲ τὴν ἀπαγγελίαν κομματικωτέραν εἶναι μᾶλλον καὶ οἷον πρὸς <...> ἀλλὰ μὴ περιοδικῶς συμπληροῦσθαι· τὸ γὰρ περὶ τὴν φράσιν καταγίνεσθαι πάθους ἀλλότριον, ἴδιον δὲ καὶ χαιρόντων καὶ θρηνούντων τὸ συντόμως καὶ διὰ βραχέων ἕτερα ἐφ' ἐτέροις ἐπάγειν. οὐ δόξει οὖν πεπονθέναι <ὁ> ἐν καιρῷ τοιούτῳ κάλλους τοῦ περὶ τὴν φράσιν ἐπιμελόμενος. Ἔστι δὲ καὶ τοῦτο τὸ προγύμνασμα πρὸς τὰ τρία εἶδη τῆς ῥητορικῆς χρήσιμον· καὶ γὰρ καὶ ἐγκωμιάζοντες καὶ κατηγοροῦντες καὶ συμβουλευόντες ἡθοποιῶν πολλάκις δεόμεθα· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ καὶ πρὸς τὸν ἐπιστολικὸν ἡμᾶς γυμνάζειν χαρακτηρὰ, εἴ γε καὶ ἐν ἐκείνῳ δεῖ τοῦ ἦθους τῶν τε ἐπιστελλόντων καὶ πρὸς οὓς ἐπιστέλλουσι ποιεῖσθαι πρόνοιαν.

67 αὐτὸ δὲ τὸ ἐπιστολικὸν εἴτε ὑφ' ἐν τούτων τῶν τριῶν ἀνάγεται εἴτε ὑφ' ἑτερον, οὐ τοῦ νῦν ἐστὶ καιροῦ σκοπεῖν, ἄλλως τε ἐπειδὴ καὶ περὶ αὐτῶν ἐν τοῖς περὶ ἐγκωμίων ἀρκούντως ὥς πρὸς εἰσαγωγὴν ἐλέχθη. Προοιμίων δὲ ἐνταῦθα συνεστραμμένων, ὅπου γε μὴδὲ τῆς ἄλλης φράσεως τοιαύτης χρεῖα, οὐ δεησόμεθα, ἀλλ' οὐδὲ διηγῆσεων σωζουσῶν τὴν ἀκολουθίαν—εἰ δὲ μὴ, λύοιτο ἂν τὸ πάθος—, οὐδὲ ἀγωνιστικὸς ἔσται ὁ λόγος, ἀλλὰ μόνον κινῶν τὸν ἀκροατὴν εἰς

ἡδονὴν ἢ εἰς δάκρυα. Περὶ ἐκφράσεως. Τινὲς μετὰ τὴν σύγκρισιν εὐθὺς τὴν ἔκφρασιν τάξαντες οὕτως ἔγραψαν· ἔστι μὲν ἡ τῶν ἐφεξῆς προγυμνασμάτων τάξις ἀδιάφορος ἄλλων ἄλλως ταττόντων, οὐδὲν δὲ κωλύει τὴν ἔκφρασιν ἐν μελέτῃ ποιεῖσθαι εὐθὺς μετὰ τὴν σύγκρισιν· ἐπειδὴ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς συγκρίσεως ἔφαμεν εἶναι ἄδειαν τῆς ἀνειμένης φράσεως, καὶ ἐπὶ ταύτης δὲ μᾶλλον ἐκείνῳ τῷ εἶδει τῆς ἀπαγγελίας χρῆσθαι παραδέδοται, εἰκότως ἀκολουθεῖν δεῖ τῇ συγκρίσει τὴν ἔκφρασιν.

68 ‘ ἄλλ’ ἐκεῖνοι μὲν οὕτως ἡμεῖς δὲ τῷ κεκρατηκότι ἔθει ἐπόμενοι μετὰ τὴν σύγκρισιν μὲν τὴν ἡθοποιίαν ἐτάξαμεν, μετὰ ταύτην δὲ τὴν ἔκφρασιν καὶ φαμεν· ἔκφρασις ἐστὶ λόγος ἀφηγηματικός, ὑπ’ ὅψιν ἄγων ἐναργῶς τὸ δηλούμενον. πρόσκειται δὲ ἐναργῶς, ὅτι κατὰ τοῦτο μάλιστα τῆς διηγήσεως διαφέρει· ἡ μὲν γὰρ ψιλὴν ἔχει ἔκθεσιν πραγμάτων, ἡ δὲ πειράται θεατὰς τοὺς ἀκούοντας ἐργάζεσθαι. ἐκφράζομεν δὲ τόπους, χρόνους, πρόσωπα, πανηγύρεις, πράγματα. τόπους μὲν, οἶον λειμῶνας, λιμένας, λίμνας καὶ ὅσα τοιαῦτα· χρόνους δέ, οἶον ἔαρ, θέρος· πρόσωπα δέ, οἶον ἱερέας, Θερσίτας καὶ τὰ τοιαῦτα· πανηγύρεις δέ, ὡς Παναθηναῖα, Διονύσια καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς δρώμενα· καὶ ὅλως πρὸς πολλὰ τῷ προγυμνάσματι τούτῳ χρῆσόμεθα. διαφέρει δὲ καὶ κατ’ ἐκεῖνο τῆς διηγήσεως, ὅτι ἡ μὲν τὰ καθόλου, ἡ δὲ τὰ κατὰ μέρος ἐξετάζει· οἶον διηγήσεως μὲν ἐστὶ τὸ εἰπεῖν· ἐπολέμησαν Ἀθηναῖοι καὶ Πελοποννήσιοι· ἐκφράσεως δέ, ὅτι τοιαῦτα καὶ τοιαῦτα ἐκάτεροι παρασκευῇ ἐχρήσαντο καὶ τῷδε τῷ τρόπῳ τῆς ὀπλίσεως.

69 Δεῖ δέ, ἥνίκα ἂν ἐκφράζωμεν καὶ μάλιστα ἀγάλματα τυχὸν ἢ εἰκόνας ἢ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον, πειρᾶσθαι λογισμοὺς προστιθέναι τοῦ τοιοῦδε ἢ τοιοῦδε παρὰ τοῦ γραφέως ἢ πλάστου σχήματος, οἶον τυχὸν ἢ ὅτι ὀργιζόμενον ἔγραψε διὰ τήνδε τὴν αἰτίαν ἢ ἡδόμενον, ἢ ἄλλο τι πάθος ἐροῦμεν συμβαῖνον τῇ περὶ τοῦ ἐκφραζομένου ἱστορίᾳ· καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων δὲ ὁμοίως πλεῖστα οἱ λογισμοὶ συντελοῦσιν εἰς ἐνάργειαν. Ἀρξόμεθα δὲ ἀπὸ τῶν πρώτων, καὶ οὕτως ἐπὶ τὰ τελευταῖα ἤξομεν· οἶον εἰ ἄνθρωπον χαλκοῦν ἢ ἐν γραφαῖς ἢ ὅπως οὖν ἔχομεν ἐν τῇ ἐκφράσει ὑποκείμενον, ἀπὸ κεφαλῆς τὴν ἀρχὴν ποιησάμενοι βαδιοῦμεν ἐπὶ τὰ κατὰ μέρος· οὕτω γὰρ πανταχόθεν ἔμψυχος ὁ λόγος γίνεται. Πέντε δ’ ὄντων τῶν τοῦ λόγου μερῶν, ὡς πολλάκις εἴρηται, προοιμίου, διηγήσεως, ἀντιθέσεως, λύσεως, ἐπιλόγου, γυμνάσει ἡμᾶς ἢ ἔκφρασις πρὸς τὸ διηγηματικὸν μέρος, πλὴν ὅσον οὐ ψιλὴν ἀφήγησιν ποιούμενη, ἀλλὰ παραλαμβάνουσα τὰ ἐργαζόμενα τὴν ἐνάργειαν καὶ ὑπ’ ὅψιν ἡμῖν ἄγοντα ταῦτα, περὶ ὧν εἰσιν οἱ λόγοι, καὶ μονονοῦ θεατὰς εἶναι παρασκευάζοντα.

70 Τριῶν δὲ ὄντων εἰδῶν, τοῦ τε δικανικοῦ λέγω καὶ πανηγυρικοῦ καὶ συμβουλευτικοῦ, ἐν πᾶσιν ἡ χρεία τοῦ προγυμνάσματος τούτου εὐρεθήσεται· καὶ γὰρ συμβουλευόντες πολλάκις ἀνάγκην ἔχομεν ἐκφράσαι τοῦτο, περὶ οὗ ποιούμεθα τοὺς λόγους, ἵνα μᾶλλον πείσωμεν, καὶ κατηγοροῦντες ἢ ἀπολογούμενοι δεόμεθα τῆς ἐκ τοῦ ἐκφράζειν αὐξήσεως, καὶ μέντοι καὶ ἐν πανηγυρικαῖς ὑποθέσεσιν ἱκανὸν τὸ τῆς ἐκφράσεως ἡδονὴν ἐμποιῆσαι τοῖς ἐν θεάτροις καθημένοις. Ἔστι δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τοῦτο τὸ προγύμνασμα τῶν ὡς μερῶν παραλαμβανομένων· οὐδὲν δὲ ἴσως ἂν κωλύοι καὶ ὡς ἀρκοῦσάν ποτε αὐτὴν πρὸς ὅλην ὑπόθεσιν ἐργάσασθαι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μέντοι τῶν μερῶν ἐστὶ. Φράσεως δὲ ποικίλης ἐν αὐτῇ δεόμεθα· πρὸς γὰρ τὴν ὑποκειμένην ὑπόθεσιν ἀρμόζειν δεῖ καὶ τὸ τῆς ἀπαγγελίας εἶδος, ἢ γλυκαίνοντας ἢ ἐκτραγωδοῦντας τὰς συμφορὰς ἢ ὅλως ἄλλο τι παριστάντας πάθος· ἔστι γὰρ ὅτε εὐθυμίαν μόνην ἐμποιῆσαι θέλομεν, ἔστι δὲ ὅτε δεινῶσαί τε καὶ αὐξῆσαι, ὡς ὁ Δημοσθένης ἐν τῷ Περὶ τῆς παραπρεσβείας τὸ κατὰ τὴν Φωκίδα πάθος ὑπ’ ὅψιν ἄγειν πειράται διὰ τοῦ λόγου.

71 Περὶ θέσεως. Περὶ τῆς διαιρέσεως <ἐν> τῇ καλουμένῃ θέσει πολλὴ τοῖς τεχνογράφοις γέγονεν ἀμφισβήτησις· ἄλλ’ ἡμεῖς πρότερον, τί ἐστὶ θέσις, εἰπόντες τότε τῆς διαιρέσεως

ἀψόμεθα. Θέσις τοίνυν ἐστὶ πρᾶγμα λογικὴν ἐπίσκεψιν ἐπιδεχόμενον ἄνευ προσώπων ὠρισμένων καὶ πάσης ἐτέρας περιστάσεως. εἴρηται δὲ λογικὴν ἐπίσκεψιν ἐπιδεχόμενον, οὐχ ὅτι καὶ τὰ ἄλλα ἄνευ λόγου ἐπισκεπτόμεθα, ἀλλ' ὅτι τοῦτο περὶ μόνην τὴν ἐξέτασιν εἴληπται τὴν ἀπὸ τοῦ λόγου καὶ οὐδεμίαν ἔχει περιστάσιν ἐτέραν, ἐπεὶ προστεθείσης περιστάσεως τελεία ὑπόθεσις γίνεται. ταύτη γάρ τοι καὶ διαφέρει τῆς ὑποθέσεως ἢ θέσις, ὅτι ἢ μὲν ἄνευ περιστάσεως, ἢ δὲ μετὰ περιστάσεως συνίσταται. οἷον θέσις ἐστίν, εἰ γαμητέον· ἐνταῦθα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸ πρᾶγμα ζητοῦμεν, οὐ ζητοῦντες, εἰ τόνδε δεῖ γαμεῖν, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον, ἀλλὰ μόνον, εἰ τὸ πρᾶγμα ἀγαθὸν ἢ μὴ τοιοῦτον· εἰ μέντοι γε ἐθελήσομεν τυχὸν ἀναπλάσαι, ὅτι ἔχων τις τρεῖς παῖδας τούτους ἀποβαλὼν βουλεύεται τὴν γυναῖκα οὐκ οὔσαν ἔτι τεκνοποιὸν ἀποπέμψας ἐτέραν γῆμαι, ὑπόθεσις γίνεται.

72 Τοῦτο δὲ τὸ προγύμνασμά ἐστι μὲν τοῦ συμβουλευτικοῦ εἵδους, διαιρεῖται δὲ κατὰ τοὺς ἀκριβεῖς τεχνογράφους τοῖς πανηγυρικοῖς κεφαλαίοις. οὐ λέληθε γάρ με, ὅτι ἕτεροι καὶ ἐτέροις τισὶν ἐχρήσαντο κεφαλαίοις, οἱ μὲν τοῖς τελικοῖς καλουμένοις, τινὲς δὲ καὶ ἄλλοις, καινὰ αὐτοῖς ὀνόματα περιτιθέντες. περὶ ὧν ἰστέον, λέγω δὲ τῶν τοῖς καινοῖς ὀνόμασι χρησαμένων, ὅτι πάντα ἐκεῖνα τὰ ὡς κεφάλαια παρὰ τινων ὀνομαζόμενα ἐνθυμήματά ἐστι, συνιστάντα τὸ ἐν τῷ πράγματι χρήσιμον, οἷον ὃ λέγουσι κατὰ φύσιν ἢ κατὰ νόμον ἢ κατὰ ἔθος ἢ κατὰ τὸ ὅσιον τὸ περὶ τοὺς τελευτήσαντας ἢ ὅσιον τὸ περὶ τὴν πατρίδα· τοιαῦτα γάρ τινα κεφάλαια ἐξευρήκασι. θῶμεν οὖν εἶναι τὴν ἐξέτασιν ἡμῖν περὶ τοῦ εἰ γαμητέον· ἐνταῦθα τοίνυν εἰ ἀρξαίμεθα, εἰ κατὰ φύσιν τὸ πρᾶγμα, ζητεῖν, εἰ κατὰ ἔθος, εἰ κατὰ νόμον, εἰ ὅσιον περὶ πατρίδα, εἰ ὅσιον περὶ προγόνους, τί ἄλλο ζητοῦμεν, ἢ ὅσα ἂν ἀγαθὰ ἐκ τοῦ γάμου γένοιτο, ἅπερ ἂν εἴη ἐνθυμήματα τῶν ἐγκωμιαστικῶν κεφαλαίων ἐνός; εἰ δὲ ζητοῖημεν, τίνες οἱ εὐρόντες καὶ πρῶτοι χρησάμενοι, τί ἕτερον ἢ ἐροῦμεν τὰ ἐνθυμήματα, ἅπερ ἀντὶ τοῦ γένους παραληψόμεθα; ὥστε μοι δοκοῦσι καλῶς ποιεῖν οἱ τοῖς ἐγκωμιαστικοῖς αὐτὴν διαιροῦντες κεφαλαίοις, ἵνα ἢ μὲν τὸ προγύμνασμα εἵδους συμβουλευτικοῦ, ὕλης δὲ πανηγυρικῆς καὶ διαιρέσεως καὶ γὰρ ἐν αὐταῖς ταῖς τελείαις κατὰ συμβουλὴν ὑποθέσεις ἢ προτρέποντες ἢ ἀποτρέποντες δι' ἐπαίνων ἢ ψόγων αὐτὸ κατασκευάζειν εἰώθαμεν.

73 ὥστε μοι καὶ ἐνταῦθα ἐπαινετοὶ δοκοῦσιν οἱ οὕτω διαιροῦντες. Παραλαμβάνεσθω οὖν καὶ ἐν αὐτῇ προοίμια, ἐν ἣ δύο ἢ καὶ πλείονα, τῆς χρείας τῷ λέγοντι τὸ μέτρον ὀριζούσης, ἢ σύστασιν ἢ διαβολὴν ἔχοντα τοῦ πράγματος ἢ ἄλλο τι κατασκευάζοντα, ὧν ἐν προοιμίῳ εἰώθασιν οἱ ῥήτορες ποιεῖν. μετὰ δὲ ταῦτα ἰέναι δεῖ ἐπὶ τὰ ἀπὸ τοῦ γένους παραληψόμεθα δ' ἐν αὐτοῖς ἐν τάξει προγόνων τοὺς εὐρόντας καὶ πρῶτους χρησαμένους ἢ θεοὺς ἢ ἀνθρώπους. μετὰ δὲ ταῦτα ἀντὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων τάξομεν τὰ περὶ τὴν ἄσκησιν τοῦ πράγματος γινόμενα, ἀντὶ δὲ πράξεων τὰς ἐξ αὐτοῦ ὠφελείας, καὶ οὕτως πλατυνοῦμεν τὴν ἐργασίαν.

74 Διαφέρει δὲ ἡ ἐνταῦθα πανηγυρικὴ διαίρεσις τῆς τοῦ ἐγκωμίου διαιρέσεως, ὅτι ἐν ἐκείνῳ μὲν ἀντίθεσις οὐκ ἐμπίπτει, εἰ μὴ ἄρα ἐξ ἰδιαζούσης ὕλης, ἐνταῦθα δὲ πάντως ἐμπεσεῖται ἀντίθεσις, ἔχουσα μὲν ἐξέτασιν τῶν συμβαινόντων τε καὶ παρεπομένων τῷ πράγματι κακῶν, λυομένη δὲ παραδειγματικῶς καὶ ἐνθυμηματικῶς· παραδειγματικῶς μὲν ἐκ τῶν ἐτέροις πράγμασι παρακολουθούντων κακῶν, οὐκ ὄντων δ' ἰκανῶν ἀποτρέπειν τοὺς ἐθέλοντας ἐπ' αὐτὰ ἰέναι καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ἀγαθοῖς πλείοσιν <οὔσι> μᾶλλον ἢ τοῖς κακοῖς προσέχοντας· ἐνθυμηματικῶς δὲ ἐκ τῶν ἀποδείξεων τῶν δεικνυουσῶν καὶ ἐν αὐτῷ τὰ ἐπόμενα καλὰ τοῖς εἰς ἄκρον κατωρθωκόσιν. οἷον τυχόν, εἰ γαμητέον· μετὰ τὸ εἰπεῖν, πόσα ἐκ γάμων γίνονται ἀγαθὰ τικτομένων ἐτέρων ἐφ' ἐτέροις τῶν εἰς πλῆθος αὐξόντων, εἰ τύχοι, ἰδίᾳ καὶ κοινῇ τὰς πόλεις καὶ παρασκευαζόντων τοὺς τρόποις διαφόροις τὴν εὐνοίαν ἐπιδειξομένους, καὶ μετὰ τὸ δεῖξαι, ὅτι καὶ τοῖς γένεσιν ἡ διαδοχὴ σώζεται, καὶ ὅτι πένησι τεκθήσονται οἱ γηροβοσκῆσόντες, πλουσίοις οἱ τὰς οὐσίας φυλάζοντες, καὶ μετὰ πολλὰ τοιαῦτα τὰ θετικὰ καλούμενα

ἀντιθήσομεν, τὰς μοιχείας τε καὶ τὰς τῶν παίδων ἀποβολάς, αἵτινες λυθήσονται ἐκ ναυαγιῶν μὲν τῶν οὐκ εἰρξασῶν τοὺς πλέοντας, αὐχμῶν δὲ καὶ ὄμβρων τῶν οὐ κωλυσάντων γεωργίας, ἐπαγομένων τούτοις καὶ τῶν ἐπὶ παίδων ἀριστείαις στεφάνων, εἰκόνων, σιτήσεων, εὐκλείας ὅλως καὶ πάντων τῶν δεικνύντων εὐδαίμονα τοῖς μὴ ἐναντίας πειραθεῖσι τύχης τὸν βίον ἅπαντα.

75 Τοῦ δὲ κοινοῦ τόπου διαφέρει—καὶ γὰρ ἐκεῖ αὐξήσις ἐστὶ πράγματος, καὶ κατὰ τοῦτο ἔστι τις αὐτοῖς κοινωνία—διαφέρει οὖν, ὅτι ἐν μὲν ἐκείνοις ὁμολογούμενόν ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, περὶ οὗ οἱ λόγοι, ἐνταῦθα δὲ ἀμφισβητούμενον, διὸ καὶ ἅπερ ἐπηνέσαμεν, διαβάλλειν οὐ κωλυθησόμεθα· καὶ ἐν ἐκείνῳ μὲν δικαστῶν ψῆφον ἐκινουῦμεν, ἐνταῦθα δὲ ὡς βουλῆς οὔσης μόνης καὶ οὐδενὸς ἀκολουθοῦντος κακοῦ παρὰ δικαστῶν τὴν ἐξέτασιν ποιησόμεθα· κακεῖ μὲν καὶ πρόσωπον [καὶ] τὸ ἀμαρτήσαν ὑπόκειται, ἐνταῦθα δὲ ἀπερίστατος ἡ τοῦ πράγματος ὑπάρχει ζήτησις μόνου.

76 Πολλὴ δὲ ἡ τοῦ προγυμνάσματος τούτου χρήσις καὶ πρὸς πολλὰ ὠφέλιμος, εἴ γε τέως μὲν τῶν δύο εἰδῶν τῆς ῥητορικῆς, τοῦ τε ἐγκωμιαστικοῦ λέγω καὶ τοῦ συμβουλευτικοῦ, τὴν μελέτην ἔχει, πάντων δὲ τῶν τοῦ λόγου μερῶν ἐστὶ δεκτικὴ, προοιμίων τε λέγω καὶ διηγήσεων— τῶν ἐν τῇ ἐξετάσει [τε] λέγω τῶν ἀγαθῶν τῶν περὶ τὸ προκείμενον πρᾶγμα—καὶ ἀντιθέσεων καὶ λύσεων, οἷς δεῖ τοὺς ἐπιλόγους ἔπεσθαι, καθολικὰς συμβουλὰς ἔχοντας καὶ παρακλήσεις ἐπὶ τὸ προκείμενον, ἵνα καὶ ἐκ τούτου τὸ τῆς συμβουλῆς ἴδιον διασώζοιτο. Ἔστι δὲ καὶ αὕτη τῶν ὡς μερῶν παραλαμβανομένων μόνων· ὅλην γὰρ οὐκ εἰκὸς γενέσθαι τὴν θέσιν τὴν οὖσαν ἀπερίστατον καὶ κατ’ αὐτὸ τοῦτο τῶν τελείων ὑποθέσεων ἐλαττουμένην, πλὴν εἰ μὴ εἴποι τις εἶναι ὅλην διὰ τὸ πάντα τὰ μέρη τοῦ λόγου ὑποδέχεσθαι. Τῶν δὲ θέσεων αἱ μὲν εἰσι φυσικαί, οἷον εἰ σφαιροειδὴς ὁ οὐρανός, ἢ εἴ τις ἑτέρα τοιαύτη θειοτέραν ἔχουσα ζήτησιν, αἱ δὲ πολιτικά, οἷα ἡ ἐξετασθεῖσα· ἀλλὰ τῆς μὲν τῶν φυσικῶν διαιρέσεως φροντιοῦσιν οἱ περὶ φιλοσοφίαν διατρίβοντες, ἡ δὲ τῶν πολιτικῶν διαίρεσις δεδήλωται. Περὶ νόμου εἰσφορᾶς.

77 (1τ) Νόμος ἐστὶ δόγμα πλήθους ἢ ἀνδρὸς ἐνδόξου πολιτικόν, καθ’ ὃ ἅπασι προσήκει ζῆν τοῖς ἐν τῇ πόλει. τῶν δὲ νόμων οἱ μὲν εἰσι κοινοί, οἱ δὲ ἴδιοι· κοινοὶ μὲν οἱ περὶ τῶν τῆς πόλεως καθόλου, ἴδιοι δὲ οἱ περὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους συμβολαίων· καὶ πάλιν τῶν νόμων οἱ μὲν ἀγαθῶν ἀμοιβὰς εἰσηγοῦνται, οἱ δὲ ἀδικημάτων τιμωρίαν ὀρίζουσι. διαφέρει δὲ ψήφισμα νόμου, κατὰ πάντα κοινωνοῦν αὐτῷ, μόνῳ ἐνί, ὅτι τὸ μὲν ψήφισμα πρὸς καιρὸν ἐστίν, ὁ δὲ νόμος πρὸς ἅπαντα τὸν χρόνον ἀναφέρεται. Διαφέρει δὲ ἡ τοῦ νόμου εἰσφορὰ τοῦ κοινοῦ τόπου [οὐ μόνον, οἷς καὶ τῆς πραγματικῆς, ἀλλ’] ὅτι [καὶ] ἐκεῖ μὲν ὁμολογούμενου πράγματός ἐστι καὶ ἐξεληλεγμένου καταδρομή, ἐνταῦθα δὲ ἔτι ἀμφισβητούμενου. Διαιρεῖται δὲ [ὡς καὶ ὁ τεχνικός φησι] τοῖς τελικοῖς κεφαλαίοις· οἱ γὰρ ἄλλοις βουλόμενοι διαιρεῖν αὐτὴν κεφαλαίοις ἔλαθον ἑαυτοὺς τὰς ἐνθυμηματικὰς ἀποδείξεις καινοῖς ὀνόμασι κοσμήσαντες, καὶ ἐπὶ τὴν τῶν κεφαλαίων προαγαγόντες τάξιν [τοῦτο δὲ καὶ ἐν πραγματικῇ τινες πεπόνθασι].

78 διαιρεῖται δὲ τὰ τελικὰ κεφάλαια εἰς ἔγγραφον καὶ ἄγραφον· ἔγγραφον μὲν τὸ ἐκ νόμου, ἄγραφον δὲ τὸ ἐξ ἔθους. τούτων δ’ ἡ τάξις ἐν μὲν πεπλασμένη ὑποθέσει ὡς εἰκὸς εὐρεθήσεται, ἐν δὲ ἀληθεῖ πραγμάτων ὑποθέσει τῆς τάξεως κριτῆς ὁ ἀγωνιζόμενος, ὥσπερ πολλάκις καὶ Δημοσθένης ποιεῖ, ταῖς χρειαῖς τὴν τάξιν συμμεταβάλλων τῆς διαιρέσεως. Γυμνασία δὲ γίνεται τῶν νόμων ἐν εἰσηγήσει μὲν καὶ ἀντιλογίᾳ, ὅταν πρῶτον εἰσφέρηται, ἐν κατηγορίᾳ δὲ καὶ ἀπολογίᾳ, ὅταν πάλαι κειμένου ἐξέτασις γίνηται· καθόλου γὰρ ἢ τὸν ὄντα διαβάλλομεν ἢ συνιστῶμεν, ἢ τὸν μὴ ὄντα εἰσφέρομεν ἢ εἰσφέρεσθαι κωλύομεν. Τὸ παρὸν προγύμνασμά ἐστι πρωτοτύπως τοῦ δικανικοῦ· γένοιτο δ’ ἂν τις καὶ τοῦ συμβουλευτικοῦ συγγένεια πρὸς αὐτό, ἀλλὰ καὶ τοῦ πανηγυρικοῦ βραχεῖά τις, καθὸ ἐπαινοῦντες ἢ ψέγοντες ἢ κυροῦν ἢ ἀκυροῦν ἐθέλομεν. Ἔτι δὲ καὶ τοῦ πολιτικοῦ <λόγου> τῶν μερῶν ἔχει γυμνασίαν προοιμίων καὶ

ἀγώνων καὶ ἐπιλόγων μόνων· διηγήσεως δέ, οἷα μὴ μετὰ περιστάσεως οὔσης καὶ περὶ τῶν μελλόντων βουλῆς προκειμένης, οὐ σφόδρα ἐνταῦθα δεόμεθα.

⁷⁹ Ἔστι δὲ οὔτε τῶν ὡς μερῶν κυρίως οὔτε τῶν ὅλων· οὔτε γὰρ ὅλον ἐστὶ διὰ τὸ ἀπερίστατον οὔτε μέρος διὰ τὸ μεῖζον ἢ κατὰ μέρος ὑπάρχειν· μᾶλλον δ' ἂν εἴη τῶν μερῶν. Φράσεως δὲ συνεστραμμένης ἤδη χρεία καὶ δυνατωτέρας, οἷα δὴ οὐ πρὸς θέατρον ὀρῶντος τοῦ λόγου, οὐδὲ πάθος κινουῦντος, ἀλλὰ δεομένου δεινότητος καὶ ἐργασίας [ᾧσιν καὶ ἐν πραγματικῇ ἐπιμελεῖσθαι εἰώθαμεν]. Τοσαῦτα περὶ τούτων τὰ νῦν ὡς ἐν εἰσαγωγῇ λεκτέον.